

การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

โดย

นางสาวอัจฉรา อยุทธศิริกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

A STUDY OF DEMOCRATIC CITIZENSHIP CHARACTERISTICS
OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

By

MISS Adshara AYUTTHASIRIKUL

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education (TEACHING SOCIAL STUDIES)
Department of Curriculum and Instruction
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2018
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของ นักเรียนมัธยมศึกษา
โดย	อัจฉรา อยุทศิริกุล
สาขาวิชา	การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร. ชัยรัตน์ โตศิลา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

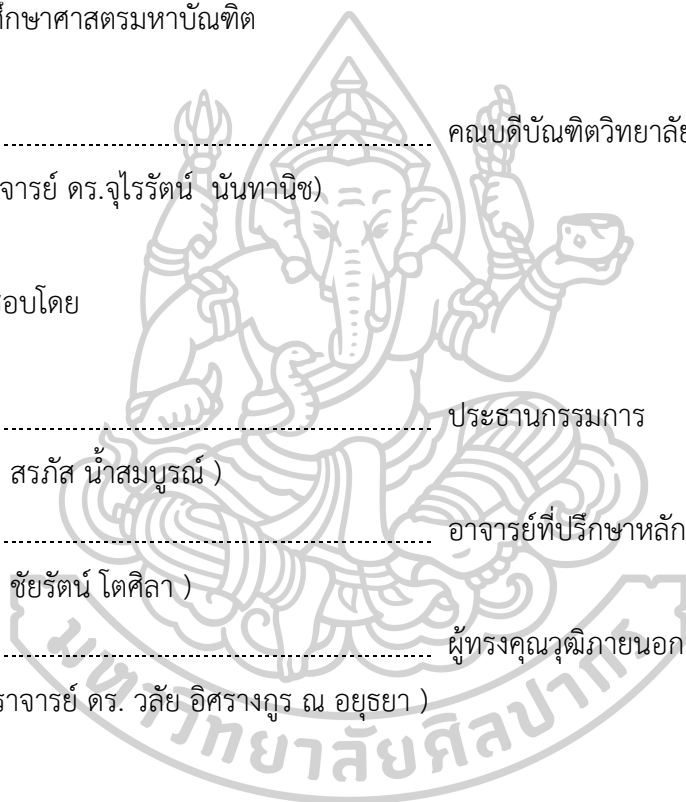
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. สรภัส น้าสมบูรณ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(อาจารย์ ดร. ชัยรัตน์ โตศิลา)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา)

57262319 : การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : คุณลักษณะความเป็นพลเมือง/ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ/ พลเมืองที่มีส่วนร่วม/ พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม/ นักเรียนมัธยมศึกษา

นางสาว อัจฉรา อยุทศิริกุล: การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อาจารย์ ดร. ชัยรัตน์ โตศิลา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำนวน 428 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบเป็นลำดับหนึ่ง ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมเป็นลำดับสอง และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมเป็นลำดับสาม สามารถแสดงรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

1. นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบในรายคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ฉันไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดเพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล
2. นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมในรายคุณลักษณะอยู่ในระดับมากทุกคุณลักษณะ โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ฉันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียน
3. นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมอยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ฉันจะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม และนักเรียนมีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย จำนวน 2 พฤติกรรม คือ ฉันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และฉันเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน

57262319 : Major (TEACHING SOCIAL STUDIES)

Keyword : CITIZENSHIP CHARACTERISTICS/ PERSONALLY RESPONSIBLE CITIZEN/ PARTICIPATORY CITIZEN/ JUSTICE-ORIENTED CITIZEN/ SECONDARY SCHOOL STUDENTS

MISS ADSHARA AYUTTHASIRIKUL : A STUDY OF DEMOCRATIC CITIZENSHIP CHARACTERISTICS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS THESIS ADVISOR : CHAIRAT TOSILA

The purpose of this research was to study the democratic citizenship characteristics of secondary school students in Personally Responsible Citizen, Participatory Citizen, and Justice-Oriented Citizen. The sample of this research consisted of 428 students who studied in seventh grade to twelfth grade from the secondary education service area office 1 and the secondary education service area office 2. The research instrument was a set of the democratic citizenship characteristics of secondary school students questionnaires. The collected data were analyzed by percentage, means of arithmetic (M) and standard deviation (S.D.).

The research found that the democratic citizenship characteristics of secondary school students were at a high level overall. When considered in each aspect, it was found that the first was Personally Responsible Citizen, the second was Participatory Citizen and the third was Justice-Oriented Citizen. Which it can be shown description in each aspect as follows

1. In the aspect of Personally Responsible Citizen, most of the students possessed high qualities of personally Responsible citizen characteristics. The students possessed the highest qualities of Personally Responsible Citizen characteristics in the item of not interfering with drugs to protect the reputation of a family.

2. In the aspect of Participatory Citizen, the students possessed high qualities of Participatory Citizen characteristics in all items. The students possessed the highest average of Participatory Citizen characteristics in the item of using the right to vote the School Student Committee in the election activity.

3. In the aspect of Justice-Oriented Citizen, most of the students possessed high qualities of Justice-Oriented Citizen characteristics. The students possessed the highest average of Justice-Oriented Citizen characteristics in the item of doing the right although another person does not agree and the students possessed low qualities of Justice-Oriented Citizen characteristics in two items of contacting with the Government Official, Community Leaders, or other participants as Subdistrict Headman, Village Headman, Community President in order to inquire social injustice problems and suggesting solutions to solve the inequality problems in society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาสำเร็จจุฬาลงกรณ์เป็นอย่างไรดีด้วยความกรุณาและความปรารถนาดีจากอาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ โตศิลา ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้คอยสอบถามความคืบหน้า และให้คำชี้แนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต และกล่าวให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยจนนำมาซึ่งความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกพลณัฐ ญัฐพัชรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์ และอาจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้สัมภาษณ์ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ดร.วัฒนา อัครพานิช อาจารย์ ดร.วรวุฒิ สุภาพ และอาจารย์ ดร.ฐากร สิทธิโชค ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พร้อมทั้งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อันดียิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในทุกระดับการศึกษาที่ช่วยอบรมถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ ความสามารถในการทำงานวิจัยเล่มนี้ ตลอดจนขอขอบพระคุณผู้เขียนตำรา เอกสาร วารสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ทุกเล่มที่นำมาใช้ในการอ้างอิงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

น้อมรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์อันเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ผู้ให้แรงศรัทธา สติปัญญา นำมาซึ่งความสำเร็จในทุกก้าวของชีวิต ขอบใจเพื่อน ๆ ทั้งวิเชียร ภคพามงคลชัย นิสารัตน์ รอดบุญคุณ วิศระ เชียงหว่อง ทัทยา เพ็ชรอิน ดวงใจ เปลี่ยนศรี ธีรพงษ์ สิงห์ทอง ยุทธศิลป์ แบลนนาคและประทุม อมรศิริอาภรณ์ ตลอดจนรุ่นพี่ที่เคารพรักทุกท่านที่คอยกล่าวให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ ป้า แม่ และญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนร่วมงานทุกคนที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนให้ข้าพเจ้าทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จจุฬาลงกรณ์ไปด้วยดี

อัจฉรา อยุทศิริกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. คำถามการวิจัย.....	7
3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
4. ขอบเขตของการวิจัย.....	7
5. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
บทที่ 2.....	10
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	10
1. แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	11
1.1 ความหมายของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	11
1.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	12
1.3 ความสำคัญของคุณลักษณะพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	15
1.4 องค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	16
1.5 แบบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	17

1.6 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	26
1.7 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเรียนรู้ของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย39	
2. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	46
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	57
บทที่ 3	61
วิธีดำเนินการวิจัย	61
1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	61
2. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	65
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	81
4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
บทที่ 4	82
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	82
1. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	82
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	82
บทที่ 5	92
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	92
1. สรุปผลการวิจัย	92
2. อภิปรายผลการวิจัย	94
3. ข้อเสนอแนะ	99
รายการอ้างอิง	101
ประวัติผู้เขียน.....	123

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แบบของพลเมืองตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004).....	25
ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยตามกรอบแนวคิดของ Westheimer and Kahne (2004)	31
ตารางที่ 3 แสดงขั้นพัฒนาการทางเขาวนปัญญาตามทฤษฎีพัฒนาการเขาวนปัญญาของพือาเจต์ ...	39
ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004) กับสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	47
ตารางที่ 5 แสดงจำนวนนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง.....	62
ตารางที่ 6 แสดงข้อคำถามก่อนและหลังการปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ.....	72
ตารางที่ 7 ความสอดคล้องระหว่างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยกับลักษณะพฤติกรรม.....	73
ตารางที่ 8 จำนวน และค่าร้อยละของนักเรียนมัธยมศึกษาจำแนกตามสถานภาพ.....	83
ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามรายด้าน.....	83
ตารางที่ 10 แสดงจำนวน ค่าร้อยละของเหตุผลที่นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย89	
ตารางที่ 11 แสดงผลการวิเคราะห์การประเมินแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา	120
ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา.....	122

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 แสดงขั้นตอนการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง 64

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหามากมายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อาทิ การทุจริตคอร์รัปชัน การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมของคนในสังคม การละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การขาดระเบียบวินัย การไม่เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกันจนนำไปสู่วิกฤตความขัดแย้งต่าง ๆ ดังที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงรากฐานที่ไม่มั่นคงของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 บรรดาคดี อูวรัมโน (2553: iv) โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่ประชาชนไม่เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและบทบาทหน้าที่ของตนตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การใช้เสรีภาพเกินขอบเขตเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้องจนนำมาสู่ความขัดแย้งทางสังคม ดังที่ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม (2554: 388-390) ได้กล่าวว่า ประชาชนขาดความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย เนื่องมาจากรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตนั้นไม่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตย สอดคล้องกับผลการสำรวจและการวิเคราะห์วิถีไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ การอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ระบบการศึกษาที่กล่อมเกล่าให้ประชาชนรับใช้กลไกของรัฐเป็นแบบแผนเดียวกันทั้งประเทศ และการอบรมของสถาบันครอบครัวด้วยระบบอาวุโสส่งผลทำให้ประชาชนขาดความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย (สายชล สัตยานุรักษ์ และทิพย์พพร ตันติสุนทร, 2555: 4)

จากรายงานการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าเกี่ยวกับความเข้าใจต่อระบอบประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนไทย พบว่า เยาวชนมีความสับสนต่อระบอบประชาธิปไตย ขาดการวิเคราะห์เหตุผลและมองไม่เห็นภาพของการมีประชาธิปไตย ขาดการคำนึงถึงผลจากการไม่เคารพในสิทธิผู้อื่น ยึดถือในความเห็นของตนเองโดยไม่สนใจความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และมองว่าการเอาเปรียบบุคคลอื่นเป็นเรื่องธรรมดา (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551: 5-6) จากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เยาวชนมีลักษณะพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้การจะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น จึงจำเป็นต้องปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และค่านิยมประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ ผู้ซึ่งเปรียบเสมือนคลื่นลูกใหม่ที่มีพลังในการขับเคลื่อนประชาธิปไตย และมีพลังแห่งความมุ่งมั่น

สร้างสรรค์ ดังนั้นเยาวชนจึงเป็นต้นกล้าประชาธิปไตยที่สำคัญยิ่งในการบ่มเพาะความเป็นประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์ต่อไป (จุฬารัตน เดิมผล, 2559: 8,44)

Erik Erikson, 1959 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2544: 42-43) กล่าวถึงการวางรากฐานสำคัญให้กับเยาวชนในการที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของช่วงวัยในการพัฒนาความสามารถในการคิด ความรู้และความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย เพื่อให้ความสามารถของพลเมืองนั้นได้รับการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นจนนำไปสู่การเป็นเยาวชนที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในระดับมัธยมศึกษา เป็นวัยที่ก้าวเข้าสู่วัยรุ่นอย่างเต็มตัว เป็นช่วงที่มีความสนใจเกี่ยวกับความสามารถหรือความถนัดของตน รู้ว่าตนมีความเชื่ออย่างไร ค่อนข้างจะมีอุดมการณ์ของตนเอง และ Piaget. J., 1969 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2556: 47-52) ได้กล่าวว่า เยาวชนมีความสามารถในการคิดในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ มักเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรม สามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างเป็นนามธรรม โดยการตัดสินใจเลือกค่านิยมและจริยธรรมจากทางเลือกหลากหลายวิธี ด้วยเหตุนี้จึงควรคำนึงถึงช่วงวัยที่เหมาะสมที่จะพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับเยาวชนอย่างเป็นลำดับขั้นต่อไป

อนึ่ง สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ในมาตรา 7 ครอบคลุมการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) โดยกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับเยาวชนและได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 5)

จากจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการทำให้เห็นว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 1) การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับเยาวชนจึงควรมุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้บุคคลได้มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตย มีทักษะในการมีส่วนร่วมทางสังคมและเศรษฐกิจ และมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังที่งานวิจัยของ Hébert & Sears, (2001) จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา ได้เสนอแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของนานาชาติ (The International Citizen) ไว้ว่า ต้องยึดหลักการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน (Learning for live together) เป็นแกนสำคัญสำหรับสร้างความเข้าใจในลักษณะการข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องความยุติธรรม อิสรภาพ และสันติภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเอื้ออาทรต่อกัน และสอดคล้องกับนโยบายด้านการเรียนการสอนในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองที่ส่งเสริมเด็กและเยาวชนในชาติให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความปรองดองสมานฉันท์เพื่อสันติสุขในสังคมไทย และค่านิยม 12 ประการ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557ข: 1) ทำให้สรุปได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมจะช่วยพัฒนาเยาวชนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย และส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศชาติสืบต่อไป ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 เนื่องในการเปิดศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 (วิสิฐ ตันติสุนทร และคณะ, 2550: 118) ที่มีความตอนหนึ่งว่า

“...อนาคตของชาติทุกชาติย่อมขึ้นอยู่กับเด็ก เพราะเด็กก็คือผู้ใหญ่ในเวลาข้างหน้า ถ้าบุคคลได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นพลเมืองดีอยู่ในศีลในธรรม เคารพต่อบทกฎหมายของบ้านเมืองเสียตั้งแต่ยังเยาว์ เมื่อเติบโตขึ้นพลเมืองของประเทศก็จะมีแต่คนดี และประเทศจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ก็โดยต้องมีพลเมืองดีตั้งแต่วันนี้...”

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นมีความแตกต่างไปจากพลเมืองของระบอบอื่นที่คุณสมบัติของพลเมืองจะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็น ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยมีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอิสระสูงสุด ดังนั้น ประชาชนจะเป็นผู้กำหนดชีวิตตนเองได้ในรูปแบบที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายประชาชนก็ต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ใช้กติกาในการ

แก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557ก: 37) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เพราะการมีประชาธิปไตยที่จะประสบความสำเร็จได้ ย่อมมิใช่มีเพียงแค่รัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย (ทิพย์พาทร์ ตันติสุนทร, 2554: 43)

กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ด้วยดีก็ต้องฝึกคนให้มีความรู้ความเข้าใจ สำนึกเห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ถูกต้องตั้งแนวทางประชาธิปไตยในหลายประเทศ อาทิ ประเทศอังกฤษในยุคสมัยของนายกรัฐมนตรีโทนี แบลร์ ได้นำเสนอประเด็นเรื่องการสร้าง “ความเป็นพลเมือง” เป็นนโยบายหลักของการปฏิรูปการศึกษา ประเทศสิงคโปร์ในยุคของลี กวนยู ได้มีนโยบายการศึกษาในการสร้างประชาชนให้เป็น “พลเมืองสิงคโปร์” และ “พลเมืองโลก” มุ่งพัฒนาคนสิงคโปร์ให้มีศักยภาพทำงานได้ทุกที่ในโลกพร้อมกับการพัฒนาเกาะสิงคโปร์ให้เป็นศูนย์กลางทางธุรกิจและการท่องเที่ยวของโลก ส่วนประเทศมาเลเซียในยุคของมหาธีร์ได้มีโครงการ “ภูมิบุตร” เพื่อสร้างชาวมาเลย์มุสลิมให้เป็นพลเมืองที่มีศักยภาพท่ามกลางการแข่งขันของโลกสมัยใหม่ และประเทศเยอรมนีที่ให้ความสำคัญในการสร้างชาติด้วยการจัดการศึกษา โดยถือว่าการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในเรื่องการเมืองและการศึกษาทั่วไป ส่งเสริมคุณค่าของประชาธิปไตย การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสังคม กฎหมาย และการเมือง การส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคม การปลูกฝังทัศนคติ การวิพากษ์วิจารณ์และการมีความคิดอ่านเป็นของตนเอง (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2556: 293) จึงสรุปได้ว่า เมื่อประชาชนได้รับการปลูกฝังความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่มีคุณภาพสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ย่อมจะทำให้พลเมืองนั้นเป็นกำลังหลักสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

การพัฒนาพลเมืองให้มีคุณลักษณะของวิถีประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนได้ตระหนักถึงฐานะของความเป็นพลเมืองในสังคมที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยคุณสมบัตินี้ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีสิทธิเสรีภาพเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นเจ้าของประเทศ
- 2) มีส่วนในการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- 3) มีความเข้าใจในเรื่องหลักนิติธรรม กฎหมาย ความชอบธรรม โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- 4) มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ช่วยกันปกป้องรักษาสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักความยุติธรรม ความถูกต้อง ความเอื้ออาทรต่อคนที่เสียเปรียบ
- 5) ยินดีเสียภาษีให้กับรัฐ เพื่อนำรายได้ดังกล่าวไปทำประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป
- 6) ดำรงไว้ซึ่งหลักจริยธรรม ศีลธรรมด้วยการไม่เห็นด้วยกับการกระทำที่ผิดกฎหมายและความไม่

ถูกต้องในสังคม 7) อารังไว้ซึ่งความมีเหตุผล ไม่สนับสนุนพฤติกรรมอันใดที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ขัดต่อกฎหมายและการกระทำที่มีแนวโน้มมอมเมาประชาชน 8) อารังไว้ซึ่งหลักความยุติธรรมทั้งในส่วนของวิถีชีวิตสังคม ระบบการเมืองและกระบวนการยุติธรรม โดยจะแสดงความไม่เห็นด้วยกับการละเมิดต่อกระบวนการยุติธรรมโดยเจ้าหน้าที่ เพราะจะเป็นการทำลายรากฐานสำคัญของสังคมที่เป็นธรรม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2553: 505)

นอกจากนี้คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองด้านการพัฒนาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557ก: 55-56) ได้วิเคราะห์จุดอ่อนของพลเมืองในสังคมไทย และกำหนดคุณลักษณะของพลเมืองเพื่อเป็นเป้าหมายร่วมในการพัฒนาความเป็นพลเมือง ดังนี้ 1) พึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้ 2) เคารพในสิทธิผู้อื่น 3) เคารพในความแตกต่าง 4) เคารพหลักความเสมอภาค 5) เคารพกติกา และ 6) รับผิดชอบต่อสังคม จึงกล่าวได้ว่าคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่กล่าวมาข้างต้นเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจากแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับแบบของพลเมืองตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004) ที่จำแนกแบบของพลเมืองออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen) และเนื้อหาดังกล่าวได้ปรากฏในสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 6-98) ดังมีตัวอย่างต่อไปนี้

1. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้อง ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อเพื่อนตามหลักพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ การจัดระเบียบสังคม บทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อในกิจกรรมทางสังคม วิธีปฏิบัติตนในการเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ เคารพกฎหมาย และกติกาสังคม ความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศชาติ

2. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมมีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้อง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในสังคมพุทธ การมีส่วนร่วมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย แนวทางความร่วมมือในการลดความขัดแย้งและการสร้างความสมานฉันท์ กระบวนการการตรากฎหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนใน

กระบวนการตรากฎหมาย บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในมาตราที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วม

3. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม มีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้อง ได้แก่ การขจัดความขัดแย้งเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสันติภาพ การแบ่งอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจอธิปไตยทั้ง 3 ฝ่ายตามที่ระบุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในมาตราที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ประเด็นปัญหาและผลกระทบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย และแนวทางแก้ไขปัญหา โครงสร้างทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนาทางสังคม การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบเนื้อหาเกี่ยวกับแบบของพลเมืองทั้ง 3 ด้านตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004) มาใช้เป็นกรอบในการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวมีลักษณะครอบคลุมแนวทางการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป และจากการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย พบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาเรื่องดังกล่าวโดยตรง มีเพียงงานวิจัยของ วสันต์ พรพุทธินันท์ และคณะ (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และวินิจ ผาเจริญ (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยกับนิสิต นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนา ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย และเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษา ครูสังคมศึกษาในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนต่อไป

2. คำถามการวิจัย

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับใด

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ปีการศึกษา 2561 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 จำนวน 110,612 คน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำนวน 121,599 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 232,211 คน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร, 2561) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำแนกโรงเรียนตามเขตพื้นที่ออกเป็น 6 กลุ่ม และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 จำแนกโรงเรียนตามเขตพื้นที่ออกเป็น 11 สหวิทยาเขต รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 17 กลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ดังนี้ สุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรโรงเรียนกลุ่มละ 1 โรงเรียน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้จำนวนทั้งสิ้น 17 โรงเรียน จากนั้นสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียนโรงเรียนละ 30 คน แบ่งออกเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 15 คน นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 15 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางแสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ ศิริชัย กาญจนวาลี ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุขโข (2555: 150) ได้เสนอไว้ว่า ขนาดประชากรจำนวนมากกว่า 100,000 คน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับให้มีความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกิน $\pm 5\%$ จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดจำนวน 400 คน และเพื่อให้อัตราการตอบกลับเป็นไปตามการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงได้ส่งแบบสอบถามไปจำนวน 510 ฉบับ และได้ตอบกลับคืนมาจำนวน 428 ฉบับ

4.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 3 ด้าน โดยสังเคราะห์จากคุณลักษณะพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยตามแบบของพลเมืองตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยตามกรอบแนวคิด Westheimer and Kahne (2004) และคุณลักษณะพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย

4.2.1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)

4.2.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)

4.2.3 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen)

อนึ่ง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ตามการรับรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษา

4.3 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โดยใช้ระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 59 วัน ช่วงเดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2561

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย หมายถึง บุคคลที่เป็นสมาชิกของชุมชนหนึ่งหรือรัฐหนึ่ง ที่มีฐานะเป็นพลเมืองอันมีสิทธิชอบธรรมและพันธะผูกพันต่อชุมชนทางการเมือง เป็นผู้เต็มใจเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและการเมือง และมีความรับผิดชอบต่อผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมไปถึงการเป็นผู้ธำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมภายใต้กฎเกณฑ์และศีลธรรมตามที่สังคมกำหนด

5.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบบประชาธิปไตย มีลักษณะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รวมไปถึงการเป็นผู้มีจิตใจที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม

5.2.1 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ หมายถึง บุคคลที่เคารพในสิทธิของผู้อื่น ดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่ละเลยสิทธิและปฏิบัติหน้าที่ของตน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน โดยพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคม

5.2.2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม หมายถึง หมายถึง บุคคลที่มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการดูแล พัฒนาชุมชนและสังคม และเอาใจใส่ในการติดตามกระบวนการทำงานของภาครัฐในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

5.2.3 พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการบ้านเมืองในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีทักษะการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้าง

ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง พยายามสืบค้นเรื่องราวเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม และแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ยึดมั่นและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

5.3 นักเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ปีการศึกษา 2561 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2

6. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

6.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวทางในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียน

6.2 บุคลากร นักวิชาการ หน่วยงาน และชุมชน สามารถนำความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไปจัดทำแผนพัฒนาหรือนโยบายที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้

6.3 สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

6.4 ครูสังคมศึกษาสามารถออกแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า และสังเคราะห์แนวคิดที่สำคัญของนักวิชาการจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.1 ความหมายของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.3 ความสำคัญของคุณลักษณะพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.4 องค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.5 แบบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.6 คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
 - 1.7 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเรียนรู้ของพลเมืองตามวิถี

ประชาธิปไตย

2. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 งานวิจัยภายในประเทศ
- 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

1.1 ความหมายของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

คำว่า “พลเมือง” เป็นคำสำคัญที่ได้รับการบันทึกไว้ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย “ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” ใน ปี พ.ศ. 2554 ทำให้เห็นว่าในสังคมไทยนั้นมีความชัดเจนมากขึ้นที่จะสร้างคนในทิศทางที่จะให้เป็น “พลเมือง” โดยคำว่า “พลเมือง” นั้นมีปรากฏอยู่ในทุกระบบการปกครองของแต่ละประเทศ แต่พลเมืองจะมีบทบาท หน้าที่และบุคลิกภาพอย่างไรนั้นจะขึ้นอยู่กับระบอบทางการเมืองของรัฐนั้น ๆ (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, 2554: 4-5) ขณะที่พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะเป็นเจ้าของประเทศที่มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิ เสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน โดยจะต้องคำนึงถึงส่วนรวม และการใช้อิสรภาพควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555: 30) สอดคล้องกับที่ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2558: 36) กล่าวไว้ว่า พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึกรับผิดชอบต่อ ชี้อิสต์ย มีจิตสาธารณะ มีวินัย มีเหตุผล ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างเหมาะสม ไม่ละเมิดผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม มีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ดังที่ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557ก: 37) กล่าวว่า พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยนั้นหมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ และพึงตนเองได้รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง หลักรความเสมอภาค และกติกาของสังคม โดยตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม ตลอดจนร่วมแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ อาเซียน และประชาคมโลก

อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองนั้นมีหลายระดับด้วยกันดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554: 10-11) ได้กล่าวไว้ว่า ในสมัยโบราณนั้นประชาชนมีสถานะเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยพวกไพร่หรือทาสให้กลายเป็นราษฎร ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง คำว่า “ประชาชน” จะสื่อถึงการเป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่าราษฎร ส่วนพลเมืองนั้นจะหมายถึงประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างพร้อมบูรณ์ เป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง มีสิทธิไปเลือกตั้ง เสนอความคิดเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางการเมือง สามารถเรียกร้องกฎหมาย นโยบาย และกิจการของรัฐตามที่ตนเห็นพ้อง สอดคล้องกับ วิชัย ตันศิริ (2556: 29-30) ที่ได้กล่าวว่า พลเมืองนั้นมีหลายระดับ ได้แก่ พลเมืองทั่ว ๆ ไป เรียกว่า ราษฎร หมายถึง ผู้ที่รับทราบว่ารรัฐจะทำอะไรให้บ้าง และตนเองมีหน้าที่เคารพกฎหมายและเสียภาษี และพลเมืองที่มีส่วนร่วมมากขึ้นในกิจกรรมสาธารณะ เป็นผู้นำระดับชุมชน เข้าร่วมในองค์กรทางสังคมต่าง ๆ และร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณะ และศรัณยู

หมั้นทรัพย์ (2550: 110-115) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะว่าเป็นการกระทำที่มุ่งให้ชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

จากความหมายของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยข้างต้น สรุปได้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพในการดำเนินวิถีชีวิต รู้จักเคารพสิทธิ ใช้เสรีภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งเน้นพัฒนาสังคมส่วนรวมให้ดีขึ้น

1.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548: 68-72) กล่าวว่า เพลโต เป็นนักคิดรุ่นแรก ๆ ของโลกที่กล่าวถึงคำว่า “พลเมือง” โดยเสนอแนวคิดเรื่องพลเมืองที่สมบูรณ์ (Perfect Citizen Concept) ว่า การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนควรเริ่มปลูกฝังคุณธรรมทางการเมืองในวัยเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ประถมให้มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ มีความรู้ทั้งวิธีการปกครองและวิธีการเป็นผู้ถูกปกครองผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การให้การศึกษา” ส่วนอย่างอื่นที่แตกต่างจากการปลูกฝังคุณธรรมทางการเมืองถือว่าการฝึกอบรมโดยทั่วไป ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองของอริสโตเติล จะมองว่ามนุษย์จะไปถึงศักยภาพเต็มที่ของชีวิตได้ด้วยการเป็นพลเมืองที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณะ โดยใช้สิทธิเข้าร่วมในหน่วยงานที่กำหนดนโยบายหรือตัดสินคดีความ (enjoys the right of sharing in deliberative or judicial office) ในเวลาที่กำหนดตายตัวหรือไม่ก็ได้ (fixed or unfixed) เข้าร่วมส่วนในชีวิตพลเมืองที่มีทั้งการปกครองและการถูกปกครองโดยสลับกันไป (share in the civic life of ruling and being ruled in turn) เป็นพลเมืองที่ดีต้องมีความรู้และความสามารถในการปกครองและถูกปกครอง (good citizen must possess the knowledge and the capacity requisite for rule as well as being ruled) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นพลเมืองที่มีความรู้ในการปกครองเหนือเสรีชนทั้งหลายและความรู้ที่จะถูกพวกเสรีชนทั้งหลายปกครองเรา (a knowledge of rule over free man from both points of view)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554: 16-21) ได้นำเสนอแนวคิดที่อธิบายถึงความเป็นพลเมืองไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก เป็นสำนักคิดที่มองว่าประชาธิปไตยไม่ได้เป็นการเมืองเพื่อประชาชนหรือพลเมืองอย่างแท้จริง แต่จะมองว่าการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นไปเพื่อชนชั้นนักธุรกิจชนชั้นกลาง ชนชั้นสูง ไม่ใช่เพื่อชนชั้นกรรมาการ ผู้ใช้แรงงานหรือชาวนาเท่าที่ควร สำนักคิดดังกล่าวมี 2 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดแรก คือ แนวคิดสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ มองว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเป็นประชาธิปไตยในด้านเศรษฐกิจด้วย คือ การที่ให้คนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตให้มากที่สุด โดยที่คนชั้นล่างเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการต่อสู้ระหว่างชนชั้นล่างกับชนชั้นสูง แนวคิดที่สอง คือ แนวคิดสวัสดิการนิยมมองว่า ควรมีการกระจายโภคทรัพย์ที่ดี มีการสร้างอาชีพและพัฒนาคนชนชั้นล่างให้มากที่สุด โดยที่รัฐบาลควรมีบทบาทด้านเศรษฐกิจในการสงเคราะห์ให้แก่บุคคลที่มีส่วนเสียเปรียบในสังคม เช่น คนพิการ คนชรา คนยากจนเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้พึ่งตนเองได้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดสวัสดิการนิยมจะมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นปัจเจกบุคคลที่ดี และมุ่งเน้นให้มีการรวมตัวกันเป็นปีกแผ่นเพื่อพัฒนาขึ้นมาเป็นชนชั้นกลางที่สามารถแก้ปัญหาให้ตนเอง หรือมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้นโดยไม่ต้องพึ่งพาคนชั้นสูงหรือผู้ใหญ่มากเกินไป

ลักษณะที่สอง เป็นสำนักคิดที่มองว่าการเมืองปัจจุบันมิได้เป็นไปโดยประชาชน และมีได้เป็นของประชาชน แต่เป็นเพียงประชาธิปไตยแบบการเลือกผู้แทนเพียงอย่างเดียว เมื่อเวลานานเข้าก็จะเป็นของประชาชน และประชาชนจะไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องอะไรมากกว่าการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งของตนตามวาระเท่านั้น ประชาชนจึงควรที่จะเข้าไปดูแลปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองตามความเหมาะสมและความเห็นของตนเองเป็นหลัก สำนักที่มีแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ สำนักคิดสาธารณนิยม (civic republicanism) สำนักชุมชนนิยม (Communitarianism) และสำนักคิดประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (Participatory Democracy)

สำนักคิดสาธารณนิยม (civic republicanism) เห็นว่า การเมืองแบบประชาธิปไตยควรเป็นกิจการเพื่อส่วนรวมหรือกิจการที่มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม พลเมืองจะต้องเป็นผู้มีความกระตือรือร้น ไม่เป็นเพียงผู้ที่รอรับนโยบายหรือรอรับบริการจากรัฐเท่านั้น หากยังต้องเป็นพลเมืองที่มีความเป็นตัวของตัวเองและพึ่งตนเองหรือกันเองให้มากที่สุด

สำนักชุมชนนิยม (Communitarianism) โดยนักคิดชุมชนนิยมสำคัญ คือ เอทซิ-ออนี (Etzioni) ได้กล่าวย้ำเตือนว่าการเมืองปัจจุบันที่ประชาชนจะเอาแต่สิทธิและประโยชน์เฉพาะส่วนเฉพาะกลุ่มนั้นจะไปไม่รอด หากจะรอดได้นั้นต้องสร้างภาคสังคม ภาคชุมชน และภาคเอกชนที่

เข้มแข็งควบคู่ไปกับการใส่ใจเรื่องจริยธรรมและศีลธรรมให้มากขึ้น รู้จักและปฏิบัติหน้าที่ และเชิดชูการทำงานเพื่อชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มากขึ้น อีกทั้งยังต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีสมาชิกเป็นอิสระและผูกพันกับกฎระเบียบ คือ เน้นชุมชนในบริบทของประชาธิปไตย ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความอิสระแต่ต้องตระหนักในคุณค่าการสร้างและการรักษาชุมชนที่เป็นประชาธิปไตย

สำนักคิดประชาสังคม (civil society) ประกอบด้วยบุคคลที่รวมตัวกันดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวระหว่างรัฐกับปัจเจกชนหรือที่เรียกว่าภาคประชาสังคม มีแนวคิดไม่ต้องการให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถชี้นำ กำกับ และคัดค้านรัฐได้พอสมควร อีกทั้งยังสนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มและรับผิดชอบต่อส่วนรวมโดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วนหรือเฉพาะกลุ่ม ภาพรวมของแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของภาคประชาสังคม ประกอบด้วย รัฐ-ประชาสังคม-ปัจเจกชน ต่างก็เป็นอิสระต่อกัน แต่ก็ยังสามารถเชื่อมโยงความเกี่ยวข้องหรือแสดงการคัดค้านขัดแย้งกันได้ แต่ก็ต้องปรองดองประสานสามัคคีกันไปด้วย และยังเห็นความจำเป็นในการปลูกฝังทัศนคติให้ประชาชนเห็นว่าตนเองเป็นพลเมืองที่เห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ของผู้คนอย่างทัดเทียมกัน และเข้าสู่การเป็นประชาสังคมที่ผู้คนค่อนข้างมีความเท่าเทียมกัน

สำนักคิดประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (Participatory Democracy) มุ่งเน้นความเป็นพลเมืองร่วมกันในลักษณะที่ทำให้สังคมได้หลุดพ้นจากผลประโยชน์ที่จำกัดเฉพาะส่วนหรือเฉพาะเรื่องของสำนักคิดประชาสังคม โดยให้ความสำคัญกับการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง กำกับตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง แสดงความคิดเห็น เอาใจใส่ต่อการติดตามนโยบายหรือกฎหมายของรัฐ พร้อมกับการสร้างประชาธิปไตยที่มีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ประชาชนปกครองตนเองควบคู่กันไปด้วย บุคคลหรือหมู่คณะต้องร่วมกันเสียสละหรือสมัคสมานร่วมใจกันทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม โดยเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกหรือคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมือง (civic virtue) ให้แก่ประชาชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของนักวิชาการต่าง ๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองมีลักษณะมุ่งเน้นถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่ประชาชนในสังคมพึงมีหรือพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีแนวทางปฏิบัติที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรยึดมั่นและกระทำคือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือกิจการสาธารณะ ติดตามตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองตามเห็นสมควร

1.3 ความสำคัญของคุณลักษณะพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

องค์ประกอบสำคัญของสังคมประชาธิปไตย คือ พลเมืองที่มีคุณสมบัติตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการนำพาประเทศชาติไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย โดยนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของพลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตย ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555: 22-23) กล่าวถึงผลดีของการที่สมาชิกในสังคมรู้จักการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. ทำให้สังคมและประเทศชาติพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลของคนในสังคม และการเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงาน ซึ่งจะส่งผลทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพ
2. ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องมาจากความผูกพันที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมจนสำเร็จผล
3. ทำให้สังคมมีความสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะสมาชิกในสังคมรู้จักปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ และกติกาของสังคม
4. สังคมมีความเป็นธรรม เนื่องมาจากทุกคนรู้จักใช้สิทธิ ปฏิบัติหน้าที่ คำนึงถึงหลักเสรีภาพและความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย จึงปฏิบัติต่อกันในสังคมอย่างเป็นธรรม
5. สมาชิกในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกันบนหลักศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2558: 14) กล่าวถึงความสำคัญของสังคมที่ประกอบด้วยพลเมืองที่มีคุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. สังคมมีความเป็นระเบียบและสงบเรียบร้อย
2. มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ
3. มีความเท่าเทียมและเกิดความเป็นธรรมในสังคม
4. สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาได้อย่างมั่นคง
5. สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ บทบาทหน้าที่ และมีเสรีภาพตามกฎหมาย
6. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกัน
7. สมาชิกมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย

จากการศึกษาความสำคัญของคุณลักษณะพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย สรุปได้ว่า หากสังคมใดมีสมาชิกที่มีความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยย่อมจะส่งผลทำให้สังคมนั้นมีความมั่นคง ผู้คนในสังคมสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน มีการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามบทบาทและสถานภาพทางสังคม รู้จักการคำนึงถึงการใช้สิทธิ เสรีภาพ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย นำไปสู่สังคมที่มีความเป็นธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง

1.4 องค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชนที่ต้องทำหน้าที่ชัดเจนไว้ซึ่งชุมชนทางการเมืองให้ปลอดภัยจากสิ่งที่มาคุกคามทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก (ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนิ เมริโอ และ รัชวดี แสงมหะหมัด, 2557: 32-35) ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศจึงได้นำเสนอองค์ประกอบพื้นฐานของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยไว้ดังนี้

J. Cogan and Derricott (2000) อธิบายว่า การสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะต้องสร้างทั้งด้านองค์ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ค่านิยม (Value) และคุณลักษณะ (Disposition) โดยนำเสนอองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสำนึกในอัตลักษณ์ (Sense of identity)
2. ความพึงพอใจในการได้รับสิทธิ (The enjoyment of certain rights)
3. การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน (The fulfillment of corresponding obligation)
4. ระดับความสนใจและความใส่ใจประเด็นสาธารณะ (A degree of interest and involvement in public affairs)
5. การยอมรับค่านิยมพื้นฐานทางสังคม (An acceptance of basic societal values)

คณะกรรมการที่ปรึกษาเรื่องการพัฒนาพลเมืองของอังกฤษ อ้างถึงใน วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2549: 118-139) ได้สรุปองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความเป็นพลเมือง (Civil)
2. ด้านการเมืองการปกครอง (Political)
3. ด้านสังคม (Social)

ดังนี้

Abowitz and Harnish (2006: 653-690) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพลเมือง

1. มีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง
2. ยึดถือค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ
3. มีสิทธิและหน้าที่
4. มีส่วนร่วมทางการเมือง
5. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

วิชัย ต้นศิริ (2556: 28) กล่าวถึงบุคลิกนิสัยพื้นฐานของความเป็นพลเมืองที่ไม่ว่าจะอยู่ในระบอบการเมืองใด จะมียุทธศาสตร์ประกอบอยู่ 3 ลักษณะดังนี้

1. มีความเชื่อในวิถีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Non-violence)
2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐ หรือชุมชนการเมือง (Body-politic) เดียวกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันก็ควรปฏิบัติต่อกันเยี่ยงสุภาพชน (Politeness)
3. พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะใฝ่หาสันติมากกว่าสงคราม (Peace-loving)

จากการศึกษาองค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีดังนี้

1. อัตลักษณ์ในการเป็นสมาชิกชุมชนทางการเมือง
2. การได้รับสิทธิ และตระหนักถึงการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองของสังคม
3. การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยมุ่งเน้นการเอาใจใส่ต่อประเด็นสาธารณะ
4. มีความเชื่อในวิถีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง

1.5 แบบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีความเป็นสากลและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ Westheimer and Kahne (2004) จึงได้ศึกษาและพัฒนาแบบของการเป็นพลเมืองออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1.5.1 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)

การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในสังคม พลเมืองจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ โดยจะต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อชุมชน เช่น การบริหารจัดการเกี่ยวกับขยะในชุมชน การบริจาคโลหิต การปฏิบัติตามกฎหมาย การชำระภาษี การเป็นอาสาสมัครในยามจำเป็น การสนับสนุนอาหาร และเสื้อผ้าแก่คนยากไร้ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบจึงต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยในตนเอง และเป็นผู้ลงมือตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง

1.5.1.1 คำจำกัดความของความรับผิดชอบ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการจำนวนมากได้กล่าวถึงความหมายของความรับผิดชอบต่อเกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ดังนี้

Weeks (1998: 12-15) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นการลงมือปฏิบัติ และการมีทัศนคติเกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างพันธะของประชาชนที่มีต่อชุมชนและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองของชาติ และสร้างทัศนคติเกี่ยวกับหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อสาธารณะโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจในการปฏิบัติต่อผู้อื่น การมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น

Self (2005) กล่าวว่า ความรับผิดชอบในมุมมองที่มีต่อสาธารณะเป็น ความรับผิดชอบต่อพลเมืองที่มีปัจจัยทางด้านการเมือง ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของพลเมืองเป็นแรงผลักดันไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อประกอบไปด้วย การกระทำและทัศนคติที่สัมพันธ์กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางสังคมรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐบาล องค์กรศาสนา การเป็นอาสาสมัครหรือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสมาคมอาสาสมัคร

สุวิมล จุลวานิช (2548: 40) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่าเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับภาระหน้าที่ตามสถานภาพและบทบาทที่มีความแตกต่างกัน หากบุคคลได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบของตนได้ดีย่อมเป็นที่ยอมรับของสังคม

เวสาลี ชาติสุทธิพันธุ์ (2550: 35) กล่าวถึงความหมายของความรับผิดชอบต่อสาธารณะว่า เป็นพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเกิดจากการรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมทางสังคมจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบและรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีหน้าที่

ต้องช่วยเหลือด้วยความเต็มใจจนกลายเป็นพฤติกรรมในหน้าที่ต่อสิ่งนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้วยจิตสำนึกที่ดีต่อสาธารณชน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และคณะ (2554: 78) กล่าวถึงความหมายของความรับผิดชอบว่า เป็นความตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีทั้งต่อตนเองและสังคมอย่างเต็มตามความสามารถ โดยเน้นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยอมรับผลที่เกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีจากการปฏิบัติหน้าที่การงานของตน

จากการศึกษาความหมายของความรับผิดชอบต่อจากนักวิชาการและนักการศึกษา จึงสรุปความหมายของความรับผิดชอบต่อไว้ดังนี้ ความรับผิดชอบต่อ คือ การรับรู้และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่มีต่อตนเองและสังคมด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ ของตน ขณะที่ความหมายของความรับผิดชอบต่อที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมสาธารณะด้วยการมีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติเกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม

1.5.1.2 ลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ ดังนี้

Karen L. Hinton (2010) ได้กล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Self-Responsibility and Social Responsibility) เป็นการรับรู้และยอมรับผลจากการกระทำของแต่ละคน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายของบุคคลและวัฒนธรรม มีความสามารถในการยอมรับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างและแปลกใหม่ เข้าใจความสำคัญของการเป็นอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมในสังคมและกิจกรรมของชุมชน ตระหนักในประเด็นของชุมชนและโลก ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำ การติดต่อสื่อสาร การร่วมมือและทักษะสังคม

กรมวิชาการ กลุ่มวิจัยพัฒนาการเรียนรู้ (2540) ได้กำหนดคุณลักษณะพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีความรับผิดชอบต่อ ได้แก่ รู้จักหน้าที่ สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามข้อตกลงร่วมกัน หรือปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนางาน สามารถบอกผลของการปฏิบัติงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในงานที่กระทำจนสำเร็จ ปรากฏเป็นผลงานที่เด่นชัด และสามารถยอมรับผลจากการกระทำของตน รับฟังเหตุผลและข้อ

วิจารณ์ของผู้อื่นแล้วนำไปปรับปรุงพัฒนาตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ ตลอดจนแสวงหาความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานโดยพิจารณาเลือกแหล่งความรู้มาใช้ในการพัฒนางานได้อย่างเหมาะสม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2545) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมในสังคม รู้จักรวบรวมข้อมูลตัดสินใจอย่างมีเหตุผลทั้งในเรื่องชุมชนและสาธารณะ รู้จักสำรวจค่านิยม ความเชื่อ และความเห็นของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งเคารพในความเชื่อและค่านิยมของผู้อื่น มีส่วนร่วมในชุมชนและกิจกรรมอาสาสมัครในฐานะสมาชิกหรือผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินชีวิตด้วยความหวังต่อสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติตนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงที่มีความรับผิดชอบ หลีกเลี่ยงการเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองที่ไม่ซื่อสัตย์ ช่วยแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งโดยสันติวิธีและมีความรับผิดชอบต่อตนกับบุคคลอื่นด้วยความยุติธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อจากนักวิชาการและนักการศึกษา สรุปได้ว่า พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อจะปฏิบัติตนตามตามสิทธิและหน้าที่ของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ประพฤติตนเข้าร่วมส่วนในประโยชน์อันสำคัญของชุมชน คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน อารมณ์ซึ่งแนวทางปฏิบัติที่มีความยุติธรรม และร่วมขจัดปัญหาสังคมอย่างสันติวิธี

1.5.1.3 ประเภทของความรับผิดชอบต่อ

นักวิชาการ และนักการศึกษาหลายคนได้กล่าวถึงประเภทของความรับผิดชอบต่อ (ชุตินา ไชยสิทธิ์, 2554: 26-30; ผกา สัตยธรรม, 2556: 185-186; ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และคณะ, 2554: 90-92; ยური ผลพันธิน, 2551: 29-30) ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติตนที่แสดงถึงการดูแลเอาใจใส่สุขภาพอนามัยของตนเอง รักษาดูแลเครื่องใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ตั้งใจเรียน ใฝ่หาความรู้ มีความคิดริเริ่ม สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทำงานด้วยความตั้งใจ มีความเพียร อดทนในการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพทันเวลาที่กำหนด และรู้จักยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม ละเว้นจากความชั่วทั้งปวง ตลอดจนรู้จักปฏิบัติตนต่อสมาชิกในครอบครัวด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ แสดงการนับถือ เคารพเชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ทำงานที่

ได้รับมอบหมาย ให้ความช่วยเหลืองานตามสมควร ดูแลสมาชิกในครอบครัวตามกำลังความสามารถ ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว รักษาและเชิดชูชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

2. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง การปฏิบัติตนต่อเพื่อนด้วยการ คำนึงถึงสิทธิของเพื่อน ไม่ล่วงละเมิดเรื่องส่วนตัวของเพื่อน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบเพื่อน ตักเตือนเมื่อเพื่อนกระทำความผิด ให้ความช่วยเหลือและแนะนำเพื่อนในทางที่เป็นประโยชน์ และรู้จักให้อภัยเมื่อเพื่อน กระทำความผิด

3. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดี ของโรงเรียน ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับของโรงเรียน ให้ความเคารพ เชื่อฟังครู ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลืองานโรงเรียน ช่วยกันรักษาความสะอาด และดูแลทรัพย์สินของ โรงเรียนไม่ให้เสียหาย

4. ความรับผิดชอบต่อชุมชน หมายถึง การปฏิบัติตนตามระเบียบ ข้อบังคับของสังคม ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม เอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยคิดและแก้ปัญหาของชุมชน รู้จัก แบ่งปันสิ่งของ ให้บริการ และเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน ตลอดจนให้ความร่วมมือแก้ไขสิ่งที่เป็น อันตรายต่อชุมชนตามความสามารถ

5. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การปฏิบัติตนตามกฎหมายและ ระเบียบข้อบังคับของสังคม เคารพและคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมและ ร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน เอาใจใส่ในประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน

1.5.2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)

สังคมประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน พลเมืองจึง ต้องเป็นผู้ประพฤติตนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐและชุมชน เอาใจใส่ดูแลความต้องการจำเป็น ในการดำเนินชีวิต สนับสนุนและร่วมวางแผนการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ สร้างความสัมพันธ์ อันดี ทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจระหว่างกันในชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการด้าน อาหารแก่คนยากไร้ในสังคม พลเมืองที่มีส่วนร่วมจึงต้องมีคุณลักษณะมีความเป็นผู้นำและมีส่วนร่วม ในการจัดระบบ และโครงสร้างของชุมชน

1.5.2.1 คำนิยามของการมีส่วนร่วมของพลเมือง

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้นิยามของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้หลายแนวทาง ดังนี้

Milbrath (1965) อธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า เป็นการกระทำของบุคคลที่พยายามมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบการเมือง รวมถึงบทบาทของประชาชนในการกระทำใด ๆ เพื่อให้มีอิทธิพลต่อผลทางการเมือง โดยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น จะเพิ่มความสนใจทางการเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมืองที่ต้องการความสนใจและแรงจูงใจมากขึ้น เป็นลำดับ

McClosky (1968) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเป็นกิจกรรมที่กระทำโดยสมัครใจด้วย และเป็นกิจกรรมซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำของตน และกำหนดนโยบายของรัฐ ซึ่งการกระทำนั้นอาจกระทำโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้

คณะกรรมการพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2550 อ้างถึงใน เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554: 47) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการ

สถาบันพระปกเกล้า (2556: 73) ให้นิยามความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของพลเมือง หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะกับภาครัฐด้วยความสมัครใจ โดยคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว จึงถือได้ว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้นเป็นสิทธิอันชอบธรรมในฐานะของการเป็นพลเมืองในชุมชนทางการเมืองหนึ่งหรือรัฐหนึ่ง

1.5.2.2 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง

นักวิชาการได้จำแนกองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง ไว้ดังนี้
 ปรัชญา เวสารัชช์, 2528: 5 อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2550: 61)
 กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง ดังนี้

1. มีประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนา
 2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายาม เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ
- ทั้งนี้จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน

ถวิลวดี บุรีกุล (2557) กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมิวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจถูกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
2. มีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
3. มีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน ทั้งนี้มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่อาจได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเชิงบวกและเชิงลบ หรืออาจเป็นกลุ่มผู้ที่มีความสนใจ

จากการศึกษาองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมืองพบว่า การมีส่วนร่วมของพลเมือง ประกอบด้วย กลุ่มคน เป้าหมาย กิจกรรม และผลที่ได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมนั้นจะทำให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมตามกระบวนการประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยเป็นกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน เพื่อให้รัฐสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการพิจารณา กำหนดนโยบาย และตัดสินใจดำเนินงานต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

1.5.3 พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen)

พลเมืองที่สนใจในกิจการของบ้านเมืองในฐานะที่ตนหรือกลุ่มของตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการตั้งคำถามต่อระบบสังคมที่เกิดขึ้น และแสวงหาแนวทางดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยเป็นบุคคลที่สามารถประเมิน วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยให้ความสนใจ สืบค้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม และสามารถจัดทำกลยุทธ์เพื่อใช้แก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น การพัฒนาสังคมพลเมืองในรูปแบบนี้จึงต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ตั้งคำถามโต้แย้ง และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างเมื่อพบความไม่เป็นธรรมในสังคม

1.5.3.1 คำจำกัดความของความเป็นธรรม

“ความเป็นธรรม” มีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่เป็นรูปธรรม แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมมักปรากฏแฝงอยู่ในระบอบนโยบายของรัฐ และระบบศีลธรรม ความเป็นธรรมทางสังคมจึงอาจไม่มีความเป็นสากลแต่เป็นสิ่งที่ได้รับการกำหนดควบคุมจากผู้มีอำนาจภายใต้ชุดของศีลธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมวัฒนธรรม (Social guide, 2013)

ธีระพงษ์ วงษ์นา (2557: 138) ได้อธิบายว่า การศึกษาแนวคิดและคำจำกัดความของความเป็นธรรมได้มีการศึกษาค้นคว้ามาตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มจากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมก่อนสมัยคริสตกาล ประกอบด้วย Socrates (469-399 ก่อน ค.ศ.) ที่มุ่งเน้นประเด็นความเป็นธรรมผ่านคุณธรรมของการมีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งจะต้องมีคุณธรรมด้านความยุติธรรม ประกอบด้วย ความเป็นธรรมในลักษณะดังกล่าวจึงหมายถึงความยุติธรรมของการแสดงการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่นและการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่นแม้ว่าผู้นั้นจะทำอันตรายแก่ตน ส่วน Plato (427-347 ก่อน ค.ศ.) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความเป็นธรรมในลักษณะของการจัดสรรให้ทุกคนตามส่วนที่พึงได้รับ ซึ่งคนแต่ละกลุ่มในสังคมนั้นจะทำหน้าที่แตกต่างกันสมควรได้รับผลตอบแทนต่างกัน จึงเกิดความเป็นธรรมขึ้น ต่อมานักคิดในสมัยคริสตกาล John Stuart Mill (ค.ศ.1806-1873) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในลักษณะของการเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในการดำรงชีพที่ดี โดยจะเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพอย่างมาก และเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เพื่อให้เกิดพันธะและการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า ความเป็นธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีลักษณะเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในสังคมต่าง ๆ หลากอย่างด้วยกัน ซึ่งถ้ามีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม สังคมก็จะเกิดความเป็นปกติสุขอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ Westheimer and Kahne (2004) ได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองตามวิธีประชาธิปไตย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แบบของพลเมืองตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004)

หัวข้อ	พลเมืองที่มี ความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)	พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)	พลเมืองที่มุ่งเน้น ความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen)
ลักษณะ	<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชน - ทำงานอย่างสุจริตและจ่ายภาษี - เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย - การแยกขยะ - บริจาคโลหิต - อาสาสมัครเพื่อให้ความช่วยเหลือในเวลาวิกฤติ 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรชุมชน เพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน - บริหารจัดการดูแลให้ชุมชนได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ หรือรักษาสิ่งแวดล้อม - มีความรู้ในกระบวนการทำงานของรัฐ - รู้กลยุทธ์ในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ 	<ul style="list-style-type: none"> - วิพากษ์วิจารณ์เพื่อประเมินโครงสร้างทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ให้เข้าใจถึงปัญหาอย่างลึกซึ้ง - พยายามสืบค้นและจัดการกับความไม่เป็นธรรมในสังคม - รู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางสังคมและวิธีการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคม
ตัวอย่าง การปฏิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> - รณรงค์และให้การสนับสนุนอาหารแก่คนยากจน 	<ul style="list-style-type: none"> - ช่วยจัดวางระบบอาหารแก่คนยากจน 	<ul style="list-style-type: none"> - สืบสวนเพื่อค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหาร
แนวคิด พื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none"> - แนวทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น พลเมืองจะต้องมีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ เคารพกติกาสังคม และปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - แนวทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น พลเมืองจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และเป็นผู้นำในการจัดระบบโครงสร้างของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - แนวทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น พลเมืองจะต้องรู้จักตั้งคำถามโต้แย้ง และเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างเมื่อเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม

ที่มา: Westheimer, J. and Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. American Educational Research Journal, 41 (2), 237-269.

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบของพลเมืองตามแนวคิดของ Westheimer and Kahne (2004) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่าน และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 5)

1.6 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

กระบวนการหล่อหลอมความเป็นพลเมืองเกิดจากการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “หากสังคมต้องการบุคคลลักษณะใด สังคมจะเป็นผู้กำหนดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองขึ้น” การที่ประเทศไทยจะพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดีนั้น พลเมืองในสังคมดังกล่าวจึงต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย (ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนี เมริโอ และ รัชวดี แสงมหะหมัด, 2557: 56; ฟ้าดาว คงนคร, 2556) ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายท่านได้นำเสนอคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ดังนี้

Galston (1991: 109) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมหรือลักษณะความเป็นพลเมืองไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. จริยธรรมโดยทั่วไป ประกอบด้วย ความกล้าหาญ การปฏิบัติตามกฎหมาย ความรักดี
2. จริยธรรมทางสังคม ประกอบด้วย ความเป็นอิสระใจกว้าง
3. จริยธรรมทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย จริยธรรมในการทำงาน ความสามารถที่จะชะลอการสร้างความพึงพอใจให้ตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี
4. จริยธรรมทางการเมือง ประกอบด้วย ความสามารถที่จะเข้าใจและเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความเต็มใจที่จะเรียกร้องเฉพาะในสิ่งที่สามารถจ่ายได้เท่านั้น ความสามารถที่จะประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

J. J. Cogan (1997) สรุปลักษณะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มีความเป็นสากลเพื่อเตรียมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ มีการศึกษา และสามารถมองเห็นเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลก เดกเช่นเป็นสมาชิกของสังคมโลก
2. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในบทบาท ส่วนตนและต่อสังคม
3. สามารถเข้าใจ ยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม
4. สามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ
5. เต็มใจแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยท่าทีสันติไม่ใช้ความรุนแรง
6. เต็มใจเปลี่ยนการใช้ชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม
7. สามารถที่จะเข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน
8. เต็มใจและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

Davies, Gregory, and Riley (2002: 44-48) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง Good Citizenship and Educational Provision ที่ได้จากการสอบถามครูในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. คุณลักษณะทางสังคม คือ รู้จักตระหนักและเห็นใจสวัสดิภาพของผู้อื่น เป็นผู้มีพฤติกรรมที่มีคุณธรรม และมีความอดทนในความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม
2. คุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการอนุรักษ์และเชื่อถือในกฎเกณฑ์ คือ รู้จักยอมรับในสิทธิอำนาจในทางกฎหมาย ยอมรับในความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย และมีความรักชาติ
3. คุณลักษณะด้านความรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง สังคม นานาชาติ และมีความสามารถในการตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็น

วลัย พานิช (2542: 226-235) ได้วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐาน ประกอบด้วย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม สนใจกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมและโลก รู้และมีทักษะ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะในการ แก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ใฝ่หาความรู้และมีทักษะในวิชาสามัญ วิชาเฉพาะด้าน วิทยาการและเทคโนโลยี ดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม มีระเบียบ ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ประหยัด

พึ่งตนเองได้และไม่เบียดเบียน เลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก มีความคิดริเริ่ม อดทน มีความกล้าทางจริยธรรม แก้ปัญหาและประเมินผลได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ และโลก

2. ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประกอบด้วย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในสิทธิของตนในระบอบประชาธิปไตย รู้และเข้าใจกฎหมายของบ้านเมือง รักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รู้และเข้าใจปัญหาและค้นหาแนวทางแก้ไขในทางการเมืองการปกครอง และตระหนักในคุณค่าการใช้สิทธิเสรีภาพบนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย มีความสำนึกในความเป็นคนไทย รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม อารักขาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทหน้าที่ เห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรม และเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

4. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รู้และเข้าใจในพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เห็นคุณค่าของการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม นิยมใช้ผลผลิตของไทย รู้และเข้าใจปัญหาด้านเศรษฐกิจตลอดจนสืบค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา

จากการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยว่า ต้องเป็นผู้มีคุณธรรม คือ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้สิทธิ รู้หน้าที่ของตนเอง มีสามัคคีธรรม คือ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีนิติธรรม คือ ตัดสินปัญหาโดยใช้เหตุผล มีความสมบูรณ์ทางกายและใจ มีสติปัญญาและอารมณ์มั่นคง มีวุฒิภาวะทางสังคม เห็นคุณค่าของสภาวะแวดล้อมท้องถิ่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ให้เกียรติผู้อื่น มีจิตสาธารณะหรือมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เท่าทันทั้งงานกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จักพึ่งตนเอง กล้าหาญที่จะต่อต้านระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย มีความไว้วางใจในระบอบประชาธิปไตย รู้แพ้ รู้ชนะ รู้จักทำงานร่วมกันโดยสันติ มีความภาคภูมิใจในตนเอง และเป็นผู้มีศีล หรืออย่างอื่นที่เทียบเท่า (สถาบันพระปกเกล้า, 2544: 116-117)

ทิพย์พพร ต้นดีสุนทร (2554: 55-56) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ว่า ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจสังคมของตนและสังคมโลกเฉกเช่นเป็นสมาชิกของสังคม ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก รักในเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ เคารพความเสมอภาค ความยุติธรรม สามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล เข้าใจในหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม เคารพกฎหมายและยึดหลักนิติรัฐ มีความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง

(Political Literacy) และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ในทุกระดับตั้งแต่ชุมชน ท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ ตลอดจนยึดมั่นในหลักสันติวิธี โดยการไม่ใช้ความรุนแรงแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555: 31-35) ได้อธิบายคุณสมบัติของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ โดยประชาชนในระบอบประชาธิปไตยมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ มีสิทธิและเสรีภาพในประเทศของตน พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นอิสระชนที่รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือการครอบงำของระบบอุปถัมภ์
2. รู้จักการเคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนมีเสรีภาพในประเทศของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ดังนั้นเพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยก พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน และยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะคิดเห็นแตกต่างจากตนเองได้เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้
4. เคารพหลักความเสมอภาค ทุกคนล้วนเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ ดังนั้นพลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาคและเห็นผู้อื่นเท่าเทียมกันกับตน
5. เคารพกติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง ทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีพลเมืองที่เคารพกติกาและยอมรับผลของการละเมิดกติกา เมื่อมีปัญหาหรือความขัดแย้งใดเกิดขึ้นต้องแก้ไขโดยใช้วิถีทางประชาธิปไตยและกติกา ไม่ใช่กำลังหรือความรุนแรง
6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สังคมย่อมดีขึ้นได้ด้วยการกระทำของคนในสังคม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นผู้ที่ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองจึงต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ตนเอง เริ่มต้นที่ตนเอง คือ ร่วมแก้ปัญหาด้วยการไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิธีประชาธิปไตยพบว่า นักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิธีประชาธิปไตยเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับการยึดถือปฏิบัติในสังคมประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยสามารถสรุปออกมาเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ หมายถึง บุคคลที่เคารพในสิทธิของผู้อื่น ดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่ละเลยสิทธิและปฏิบัติหน้าที่ของตน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคม

2. พลเมืองที่มีส่วนร่วม หมายถึง บุคคลที่มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการดูแลพัฒนาชุมชนและสังคม และเอาใจใส่ต่อการติดตามกระบวนการทำงานของภาครัฐในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

3. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการบ้านเมืองในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีทักษะการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พยายามสืบค้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม พยายามแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมยึดมั่นและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอแนะนำผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิธีประชาธิปไตย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของ Westheimer and Kahne (2004)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Riley (2002)	วลัย พานิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พพร ตันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
1. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)						
1.1 ปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อชุมชน	1. มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่น	-	1. รู้และเข้าใจ และรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม 2. ทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทหน้าที่	1. ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้สิทธิ รู้หน้าที่ของตนเอง	-	1. ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคม โดยเริ่มต้นที่ตนเอง
1.2 รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง	2. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง	1. ยอมรับในความรับผิดชอบต่อที่ได้รับมอบหมาย	-	-	-	-

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Riley (2002)	วลัย พานิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พาร ดันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
<p>1.3 เคารพกติกา และปฏิบัติตามกฎหมาย</p>	<p>3. มีความเต็มใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยท่าทีสันติ ไม่ใช้ความรุนแรง</p> <p>4. มีความสามารถที่จะเข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน</p>	<p>2. ยอมรับในสิทธิอำนาจในทางกฎหมาย</p>	<p>3. รู้และเข้าใจกฎหมายต่าง ๆ ของบ้านเมือง</p> <p>4. ตระหนักในคุณค่าการใช้สิทธิเสรีภาพบนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา</p>	<p>2. มีความรู้เท่าทันทั้งงานกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี</p> <p>3. รู้แพ้ รู้ชนะ รู้จักทำงานร่วมกันโดยสันติ</p>	<p>1. เคารพความเสมอภาค ยุติธรรม</p> <p>2. เคารพกฎหมายและยึดหลักนิติรัฐ</p> <p>3. ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง</p>	<p>2. เคารพสิทธิ ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น</p> <p>3. เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง</p> <p>4. เคารพหลักความเสมอภาค คัดค้านความไม่เป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าที่เหมือนกัน</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Riley (2002)	วลัย พาณิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พพร ตันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
1.4 ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	5. มีความเต็มใจที่จะเปลี่ยนการใช้ชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม		5. ประหยัด 6. รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	4. เห็นคุณค่าของสถานะแวดล้อมท้องถิ่น		5. เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ไข ปัญหาโดยปราศจาก การใช้กำลังและ ยอมรับผลของการ ละเมิดกฎหมาย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Riley (2002)	วลัย พานิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พพร ดันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
1.5 เสียสละเพื่อส่วนรวม	-	-	7. เห็นคุณค่าของการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	5. มีจิตสาธารณะ หรือมีจิตสำนึกสาธารณะ	4. ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก	-
2. พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)						
2.1 เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในองค์กรเพื่อร่วมพัฒนาชุมชน	6. มีความเต็มใจและมีความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับชาติและนานาชาติ	-	8. รู้และเข้าใจ สนใจกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมและโลก	-	5. เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ	-

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Ritley (2002)	วลัย พาณิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พพร ตันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
2.2 ส่งเสริมให้ ชุมชนได้รับการ พัฒนาด้าน เศรษฐกิจและ สิ่งแวดล้อม			9. พึ่งตนเองได้ 10. มีความคิดริเริ่ม 11. รักและเห็น คุณค่าของ วัฒนธรรม... 12. ธารรักษาไว้ซึ่ง สัญลักษณ์และ วัฒนธรรมไทย 13. เห็นคุณค่าใน ศิลปวัฒนธรรม 14. นิยมใช้ผลผลิต ของไทย 15. รู้และเข้าใจ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ	6. รู้จักพึ่งตนเอง		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Riley (2002)	วลัย พานิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
2.3 วัถุกระบวนกร การดำเนิรงานของ ภาครฐ		3. มีความรู้เกี่ยวกับ การเมืองการ ปกครอง	และค้นหาแนวทวง แก่ไขปัญหา 16. รู้และเข้าใจ ปัญหาต่าง ๆ และ ทาแนวทวงแก้ไข ในทวงการเมืองการ ปกครอง 17. รู้และเข้าใจ พื้นฐานทวง เศรษฐกิจและการ พัฒนาประเทศ		6. มีความรู้ ความ เข้าใจต่อกร เปลี่ยนแปลงทวง สังคมและทวงการ เมือง	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Riley (2002)	วลัย พาณิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พาพร ต้นดี สุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
3. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen)						
3.1 คติวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ เพื่อ ประเมินโครงสร้าง ของสังคมและ เศรษฐกิจ	7. มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ	4. มีความรู้ ความสามารถในการตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็น	18. ผู้และมีทักษะกระบวนการคิด อย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะในการแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจและ เทคโนโลยี	7. การตัดสินใจโดยใช้อคติ 8. สถิติปัญหา 9. มีวุฒิภาวะทางสังคม	7. มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล	-
-	-	-	19. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญ	-	-	-

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Westheimer and Kahne (2004)	John J. cogan (1997)	Davis, Gregory and Ritley (2002)	วลัย พานิช (2542)	สถาบันพระปกเกล้า (2544)	ทิพย์พพร ตันติสุนทร (2554)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)
3.2 สืบค้นและจัดการกับความไม่เป็นธรรมในสังคม	-	-	วิชาเฉพาะด้าน วิทยาการและ เทคโนโลยี 20. ดำรงชีวิตอยู่บน พื้นฐานแห่ง..... คุณธรรม 21. ชื่อสัตย์ 22. ยุติธรรม 23. มีความกล้าหาญ ทางจริยธรรม	10. มีความกล้าที่จะ ต่อต้านระบอบที่ ไม่ใช่ประชาธิปไตย	-	6. มีอิสรภาพ ไม่อยู่ ภายใต้การครอบงำ ของระบบอุปถัมภ์
3.3 ติดตามวิธีการ ทำให้สังคมเกิดการ เปลี่ยนแปลง	-	-	24. แก้ปัญหาและ ประเมินผลได้	-	-	-

1.7 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเรียนรู้ของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

การจัดการศึกษาทางการเมืองเพื่อการสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นในระบบประชาธิปไตยนั้นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของช่วงวัยในการพัฒนาความสามารถในการคิด ความรู้และความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยเพื่อให้ความสามารถของพลเมืองได้รับการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตามความเหมาะสม ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเรียนรู้ของพลเมือง ดังนี้

Piaget, 1965 อ้างถึงในลิขิต กาญจนภรณ์ (2548: 9) และสุรางค์ ไคว์ตระกูล (2556: 47-59) เชื่อว่า คนทุกคนเกิดมาพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ โดยมนุษย์นั้นเป็นผู้มีความพร้อมที่จะเริ่มกระทำก่อน (Active) และมีกระบวนการในการปรับตัวที่สำคัญ 2 อย่าง คือ การซึมซับหรือดูดซึม และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา โดยทฤษฎีพัฒนาการเชอว์นปีญญาของพือาเจต์ได้จำแนกพัฒนาการทางเชอว์นปีญญาออกเป็น 4 ชั้น ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงชั้นพัฒนาการทางเชอว์นปีญญาตามทฤษฎีพัฒนาการเชอว์นปีญญาของพือาเจต์

อายุ (ปี)	ชั้น	พัฒนาการ
แรกเกิด - 2 ปี	ประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor)	เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย
2 - 6 ปี	ความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Preoperational)	เด็กจะใช้สัญลักษณ์แทนวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบ ๆ ตัวได้ มีการพัฒนาทางด้านภาษา เริ่มต้นด้วยการพูดเป็นประโยคและเรียนรู้คำต่าง ๆ เพิ่มขึ้น รู้จักคิดในใจ มีความเชื่อในความคิดของตนอย่างมาก ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง เลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่

ตารางที่ 3 (ต่อ)

อายุ (ปี)	ขั้น	พัฒนาการ
7 - 11 ปี	ปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operations)	เด็กจะสร้างกฎเกณฑ์และตั้งเกณฑ์ในการจัดสิ่งแวดลอมออกเป็นหมวดหมู่ได้ สามารถอ้างอิงด้วยเหตุผล เข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเป็นนามธรรม
11 - 16 ปี	ปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operations)	เด็กจะสามารถคิดหาเหตุผล นอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถตั้งสมมติฐานได้ รู้จักแก้ปัญหาพัฒนาสติปัญญาได้อย่างสมบูรณ์เทียบเท่ากับความคิดของผู้ใหญ่

นอกจากนี้ทฤษฎีพัฒนาการเขาวนปัญญาของพือาเจต์ยังมีองค์ประกอบที่มีส่วนในการเสริมสร้างพัฒนาการเขาวนปัญญา 4 องค์ประกอบ คือ 1) วุฒิกาวะ (Maturation) เป็นการเจริญเติบโตทางสรีรวิทยาโดยเฉพาะเส้นประสาทและต่อมไร้ท่ออันเป็นส่วนสำคัญต่อพัฒนาการทางเขาวนปัญญา ซึ่งจะต้องจัดประสบการณ์และสิ่งแวดลอมให้เหมาะสมกับวัยเด็ก 2) ประสบการณ์ (Experience) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ประสบการณ์เนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดลอมตามธรรมชาติ (Physical environment) กับประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลและด้านคณิตศาสตร์ (Logico-mathematical experience) 3) การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) โดยพ่อแม่ ครู และผู้ที่อยู่รอบตัวเด็กได้ถ่ายทอดความรู้ให้เด็ก หรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับการถ่ายทอดด้วยกระบวนการซึมซาบประสบการณ์หรือการปรับโครงสร้างทางเขาวนปัญญา และ 4) กระบวนการพัฒนาสมดุล (Equilibration) หรือการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Self-regulation) ซึ่งอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล เพื่อจะปรับความสมดุลของพัฒนาการเขาวนปัญญาขั้นต่อไปอีกขั้นที่สูงกว่าโดยใช้กระบวนการซึมซาบประสบการณ์และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

กล่าวโดยสรุป พือาเจต์เชื่อว่า พัฒนาการเขาวนปัญญาของบุคคลเป็นผลมาจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดลอม โดยทฤษฎีพัฒนาการเขาวนปัญญาของพือาเจต์นั้นได้แบ่งพัฒนาการทางเขาวนปัญญาออกเป็น 4 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor) ขั้นที่ 2 ความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Preoperational) ขั้นที่ 3 ปฏิบัติการคิดแบบ

รูปธรรม (Concrete Operations) และขั้นที่ 4 ปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operations) โดยมีองค์ประกอบที่มีส่วนในการเสริมสร้างพัฒนาการเขาวนปัญญา 4 องค์ประกอบ คือ 1) วุฒิภาวะ (Maturation) 2) ประสบการณ์ (Experience) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ประสบการณ์เนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Physical environment) กับประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลและด้านคณิตศาสตร์ (Logico-mathematical experience) 3) การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) และ 4) กระบวนการพัฒนาสมดุล (Equilibration) หรือการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Self-regulation)

เมื่อพิจารณาทฤษฎีพัฒนาการเขาวนปัญญาของพือาเจต์ซึ่งได้อธิบายพัฒนาการของเด็กในช่วงอายุ 11 - 16 ปี ในขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operations) คือ เด็กจะสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถตั้งสมมติฐานได้ รู้จักแก้ปัญหา พัฒนาสติปัญญาได้อย่างสมบูรณ์เทียบเท่ากับความคิดของผู้ใหญ่ ซึ่งตรงกับช่วงอายุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา คือ เป็นช่วงวัยที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีระบบ รู้จักใช้เหตุผล มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

Kohlberg, 1965 อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล (2556: 68-72), พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2549: 169-171) และศรีเรือน แก้วกังวาล (2540: 169-171) ได้พัฒนาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก โดยพัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการเขาวนปัญญาของพือาเจต์ ซึ่งได้จัดลำดับการพัฒนาริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้นรวมเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระดับ 1 : ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (pre-conventional level) อยู่ในเด็กที่มีช่วงอายุประมาณ 4 - 10 ปี เป็นระดับที่พฤติกรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับเหตุผลที่ผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครู หรือเด็กโต หรือผลประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ ทั้งนี้การพัฒนาริยธรรมระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1.1 ขั้นที่ 1 ขั้นเชื่อฟังและหลบหลีกการลงโทษ (Punishment and obedience orientation) อยู่ในเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 2 - 7 ปี เป็นขั้นปรับตัวตามการถูกลงโทษหรือการยอมทำตาม เชื่อฟังตามคำสั่ง เด็กมีเหตุผลที่กระทำความดี เพราะไม่อยากถูกลงโทษ และยังไม่สนใจในความคิดเห็นของผู้อื่น

1.2 ขั้นที่ 2 ขั้นถือผลประโยชน์ของตนเอง (Individualism) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 2 - 10 ปี เป็นขั้นที่ถือเอาผลประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่หรือเป็นหลัก เด็กในวัยนี้จะ

ตัดสินใจเอาทางเลือกที่คิดว่าถูกและมีความเหมาะสมทางจริยธรรม ขึ้นอยู่กับความสนใจของตน ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ติงามถูกต้องตามเหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับรางวัลตอบแทนหรือคำชมเชย

2. ระดับ 2 : ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) เป็นระดับที่บุคคลเริ่มใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดความดี ความถูกต้อง พฤติกรรมทางจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสังคมและการเห็นชอบของผู้อื่นด้วย ทั้งนี้การพัฒนาจริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

2.1 ขั้นที่ 3 ขั้นคาดหวังและยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี” (Interpersonal Concordance of “good boy” Orientation) จะพบในเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 10 - 13 ปี เป็นระดับที่เด็กตัดสินใจทำตามความคาดหวังทางสังคมหรือการยอมรับของกลุ่ม ดังนั้นพฤติกรรมทางจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับความคาดหวังของผู้อื่น พฤติกรรมที่ดีหรือถูกต้องจะพิจารณาจากการที่กลุ่มหรือสังคมเห็นว่าดี ไม่ได้พิจารณาจากหลักการหรือหลักเกณฑ์โดยทั่วไป เด็กจึงมองว่าการทำดี คือ การทำให้บุคคลอื่นชื่นชอบและให้การยอมรับ

2.2 ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามระเบียบของสังคม (Law and order orientation) จะพบในเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 13 - 16 ปี เป็นระดับของการปรับตัวให้เข้ากับกฎหมายและระเบียบของสังคม ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ติงาม ที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับปฏิบัติตามระเบียบ ประเพณี การเคารพกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ เด็กจะตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพื่อรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

3. ระดับ 3 : ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post conventional level) เป็นระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่มีวิจาร์ณญาณอย่างมีหลักการ บุคคลพยายามจะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจาร์ณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติ ตาม มีจิตสำนึกของตนเองในการรู้สึกผิดชอบชั่วดี โดยแยกตนเองออกจากกฎเกณฑ์และการคาดหวังของผู้อื่น จะดำเนินการด้วยวิจาร์ณญาณของตนเอง คำนึงถึงความยุติธรรมว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามสัญญาของสังคม (Social Contract Orientation) ขั้นนี้พบในผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป เป็นการปรับตัวปฏิบัติตนตามสัญญาของสังคม บุคคลในขั้นนี้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องติงาม ขึ้นอยู่กับระเบียบ ประเพณี และกฎเกณฑ์ของสังคมที่กำหนดไว้ มีจิตสำนึกที่จะปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม เชื่อมโยงว่ากฎหมายเป็นหลักยึดให้กระทำดี มองว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งสำคัญแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และมีความเป็นธรรม

3.2 ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (Universal principles underlying moral reasoning) ขั้นนี้จะอยู่ในช่วงวัยรุ่นใหญ่ เป็นขั้นที่ยึดถือคุณธรรมที่ได้รับการยอมรับเป็นคุณธรรมสากล

เชื่อว่าความดีงาม ความถูกต้องที่เป็นสากลนั้นเป็นที่ยอมรับจากคนส่วนมากทั่วทุกสังคมและทั่วโลก โดยบุคคลจะเห็นด้วยกับกฎเกณฑ์ในสังคมถ้าหากกฎเกณฑ์นั้นอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องอันเป็นอุดมคติ

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีรากฐานมาจากทฤษฎีของพือาเจต์ โดยแบ่งพัฒนาการด้านการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ชั้น รวมทั้งหมด 6 ชั้นตอน ได้แก่ ระดับก่อนเกณฑ์ (pre-conventional level) ประกอบด้วยชั้นที่ 1 ชั้นเชื่อฟังและหลบหลีกการลงโทษ (Punishment and obedience orientation) และชั้นที่ 2 ชั้นถือผลประโยชน์ของตน (Individualism) ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) ประกอบด้วย ชั้นที่ 3 ชั้นคาดหวังและยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี” (Interpersonal Concordance of “good boy” Orientation) และชั้นที่ 4 ชั้นทำตามระเบียบของสังคม (Law and order orientation) ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post conventional level) ประกอบด้วย ชั้นที่ 5 ชั้นทำตามสัญญาของสังคม (Social Contract Orientation) และชั้นที่ 6 ชั้นยึดอุดมคติสากล (Universal principles underlying moral reasoning)

เมื่อพิจารณาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) ชั้นคาดหวังและยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี” (Interpersonal Concordance of “good boy” Orientation) อายุ 10-13 ปี เป็นระดับที่เด็กตัดสินใจทำตามความคาดหวังทางสังคมหรือการยอมรับของกลุ่ม ดังนั้นพฤติกรรมทางจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับความคาดหวังของผู้อื่น พฤติกรรมที่ดีหรือถูกต้องจะพิจารณาจากการที่กลุ่มหรือสังคมเห็นว่าดี ไม่ได้พิจารณาจากหลักการหรือหลักเกณฑ์โดยทั่วไป เด็กจึงมองว่าการทำดี คือ การทำให้บุคคลอื่นชื่นชอบและให้การยอมรับ และชั้นทำตามระเบียบของสังคม (Law and order orientation) อายุระหว่าง 13-16 ปี เป็นระดับของการปรับตัวให้เข้ากับกฎหมายและระเบียบของสังคม พฤติกรรมที่ดีงาม ที่ถูกต้องของบุคคลในขั้นนี้จึงขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตามระเบียบ ประเพณี การเคารพกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ เด็กจะตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพื่อรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม สามารถนำมาใช้อธิบายคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งมีพัฒนาการอยู่ในระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) เป็นระดับที่บุคคลเริ่มใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดความดี ความถูกต้อง พฤติกรรมทางจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสังคมและการเห็นชอบของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก โดยเด็กจะยึดถือและปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ของสังคม และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมส่วนรวม เรียนรู้ที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น ใ้เหตุผลในการแก้ปัญหา และให้

ความสำคัญกับผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี (2553: 57) ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 – 2561 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน ข้อ 3 เน้นการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 ในรูปแบบกระบวนการกลุ่มและการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้การเคารพผู้อื่นเสมอกับตน เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นโดยแยบยล ข้อเท็จจริงได้ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ (2552: 6-7) ได้อธิบายการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นถึงการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพหน้าที่ของตนเองบนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรม มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การปกป้องตนเองและผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 ได้ให้ความสำคัญกับการคิดวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในสังคมไทย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและมีทัศนคติในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร (2554: 68-70) ได้กล่าวถึงการพัฒนาแนวคิดการให้การศึกษาเพื่อการสร้างพลเมือง โดยอิงพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

1. วัยของผู้เรียนที่มีอายุ 13 - 15 ปี พบว่า เป็นวัยที่จินตภาพเรื่องสังคมและการเมืองชัดเจนขึ้น โดยจะมีความกระตือรือร้นสนใจเรื่องราวที่ขยายไปไกลกว่าชุมชนในประเด็นที่กว้างและซับซ้อนมากขึ้น เช่น พรรคการเมือง การเลือกตั้ง เรื่องของประเทศ ไม่เฉพาะแต่นายกรัฐมนตรีแต่จะรวมถึงสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ อีกมาก มีทั้งระบอบการเมือง บทบาททางการเมือง ประวัติศาสตร์ของประเทศ ดังนั้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองในช่วงวัยดังกล่าวจึงควรพัฒนาความสามารถที่จะคิด ทำ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความสนใจในชุมชนที่กว้างขึ้นมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

2. วัยของผู้เรียนที่มีอายุ 16 - 18 ปี พบว่า ความเข้าใจต่อการเมืองและประเทศของผู้เรียนในวัยนี้ จะมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบอบการปกครอง รัฐธรรมนูญ รัฐสภา เศรษฐกิจ ภาษี สิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง ความรักชาติ และความรับผิดชอบทางการเมือง ดังนั้นผู้เรียนจึงควรได้พัฒนาความตระหนักในฐานะพลเมืองมากยิ่งขึ้น ควรได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและสรุปความรู้เชื่อมโยงกับแนวคิดที่มีความเป็นนามธรรม ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้เชิงมโนทัศน์ เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า โดยวิธีการโต้แย้งและแสดงทัศนะของตนเองอย่างมีเหตุผล รวมไปถึงการสร้าง ความเข้าใจและวิธีการติดตาม ตรวจสอบข้อมูล ข่าวสาร ทัศนะที่หลากหลาย และทำความเข้าใจกับประเด็นทางการเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ ในการแสดงออกในฐานะพลเมืองอย่างเป็นอิสระบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย ตลอดจนได้รับการพัฒนาความตระหนักในประเด็นทางจริยธรรม และเรียนรู้ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างรัฐ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท (Friedrich – Ebert- Stiftung: FES) และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556: 35-36) ได้อธิบายการพัฒนาการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 13 – 15 ปี ควรได้รับการพัฒนาความตระหนักและความสนใจที่กว้างขึ้นในเรื่องของความเป็นพลเมือง ควรพัฒนาความสามารถที่คิดจะทำ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความสนใจในชุมชนที่กว้างขึ้นมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ผู้เรียนควรได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและสรุปความรู้เชื่อมโยงกับแนวคิดที่เป็นนามธรรม สามารถอธิบายประเด็นปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้นได้ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น โต้แย้งและแสดงทัศนะของตนเองอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนควรได้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ ในการแสดงออกในฐานะพลเมืองที่มีอิสระบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย ตลอดจนได้รับการพัฒนาความตระหนักในประเด็นทางจริยธรรมและเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างรัฐ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2. ผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 15 – 17 ปี เป็นช่วงที่กำลังพัฒนาตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมไปสู่อาชีพและการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนจึงควรพัฒนาความตระหนักในฐานะพลเมืองที่มากยิ่งขึ้น เน้นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ประยุกต์ใช้ความรู้เชิงมโนทัศน์ เพื่อวิเคราะห์

สังเคราะห์ และประเมินค่า รวมไปถึงการสร้างความเข้าใจและการติดตามตรวจสอบข้อมูล ข่าวสาร ทักษะที่มีความหลากหลายและประเด็นทางการเมืองที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้เรียนควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบกฎหมายของประเทศไทย พื้นฐานความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ การเมืองของทวีปเอเชียและการเมืองในระดับโลก เพื่อที่จะสามารถอธิบายแนวคิดพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยของไทย และเรียนรู้อุดมการณ์ทางการเมือง รูปแบบการเมืองการปกครองในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ทำความเข้าใจใน ประเด็นปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ รวมไปถึงประเด็นทางด้านศีลธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่ การมีข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพัฒนาการทางการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองใน แต่ละช่วงวัย จึงสรุปได้ว่า ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3 จะมีความตระหนักและสนใจในเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การเสริมสร้างพัฒนาการทางการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองจึงควรมุ่งเน้น ไปที่ความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานทางการเมืองการปกครอง การปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย และ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองโดยส่งเสริมให้รู้จักการแสดงความคิดเห็น พัฒนาทักษะ การคิด การตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบ ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการทำงานเป็นทีม ฝึกฝนความเป็นผู้นำ เพิ่มพูนความสามารถในการสื่อสาร และการรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านการเมือง ขณะที่ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 จะมีความสนใจในเรื่องของสังคมและการเมืองอย่างเป็น รูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น จึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงความเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็น สมาชิกสำคัญในสังคม เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระดับชุมชน ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในลักษณะที่เป็น รูปธรรมชัดเจน เช่น การรณรงค์ การประท้วง การนำเสนอความคิดเห็นสู่สาธารณชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาความสามารถและทักษะได้อย่างเหมาะสมตามลำดับขั้น และเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยอันจะนำไปสู่การ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

2. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

วิชาสังคมศึกษามีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดี สาระการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงมีเนื้อหาสาระที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้เกิด ความเป็นพลเมืองที่ดี ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 ที่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยตามแนวคิด Westheimer and Kahne (2004) กับสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

คุณลักษณะความเป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
1. ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ 1.1 ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว	สาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม - การพัฒนาตนและครอบครัว - พุทธศาสนสุภาษิต : ทุรวาสา ฆรา ทุกขา เรือนที่ครองไม่ตีนำทุกข์มาให้ - มงคล 38 บุษาคูวรรบุชา สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์ - หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง - การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต	สาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม - การเป็นลูกที่ดีตามหลักทศเบื้องต้นในทศ 6 - ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม - การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ตามหลักทศเบื้องต้นในทศ 6 - การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม - คุณลักษณะพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก เช่น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
		<p>สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์</p> <p>- การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว</p>
1.2 ด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน	<p>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</p> <p>- มงคล 38 ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต</p> <p>- พุทธศาสนสุภาษิต : ยี่ เว เสวติ ตาทิโส คบคนเช่นใดเป็นคนเช่นนั้น</p>	<p>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</p> <p>- ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อเพื่อนตามหลักพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</p> <p>- คุณลักษณะพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก : มีความรับผิดชอบต่อสังคม</p>
1.3 ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน	<p>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</p> <p>- มงคล 38 บูชาผู้ควรบูชา</p>	<p>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</p> <p>- การเป็นศิษย์ที่ดี ตามหลักทศเปื้องขวาในทศ 6 ของพระพุทธศาสนา</p>

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
		<u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</u> - คุณลักษณะพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก : มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม
1.4 ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน	<u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</u> - ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม - พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน - การบำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานที่ตนนับถือ <u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</u> - บทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มีต่อสังคมและ	<u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</u> - พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาแบบยั่งยืน - การบำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานที่ตนนับถือ - หลักปฏิบัติตนในการไปประกอบศาสนพิธีตามศาสนาที่ตนนับถือ - การปลูกจิตสำนึกในด้านการบำรุงรักษาวัดและพุทธสถานให้เกิดประโยชน์ - การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความ เป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
	<p>ประเทศชาติ โดยเน้นจิตสาธารณะ : มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในกิจกรรม ทางสังคม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาสาธารณประโยชน์</p> <p><u>สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักการในการบริโภคที่ดี - ค่านิยมและพฤติกรรมของการ บริโภคในปัจจุบัน - หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง - การประยุกต์ใช้ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต - ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน และเสนอ แนวทางแก้ไข <p><u>สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวทางการใช้ทรัพยากรของคนใน ชุมชนให้ใช้ได้นานขึ้น โดยมีจิตสำนึก รู้คุณค่าของทรัพยากร 	<p><u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะพลเมืองดีของ ประเทศชาติและสังคมโลก : มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน <p><u>สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาทางเศรษฐกิจในชุมชน - แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของ ชุมชน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในประเทศ - การแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 	
1.5 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	<p><u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พุทธศาสนสุภาษิต : นิสम्म กรณํ เสยโย ไคร์ครวญก่อนทำจึงดี - พุทธศาสนสุภาษิต : อดตนา โจทยตตานํ จงเตือนตนด้วยตน - การปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ - มรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี - การปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี - แสดงตนเป็นพุทธมามกะ 	<p><u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคมและโลก - ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการเมือง - การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนา และเทศกาลสำคัญตามศาสนาที่ตนนับถือ - ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม : การเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นสมาชิกขององค์กรตามศาสนาที่ตนนับถือ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความ เป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
	<p>หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของ ศาสนาที่ตนนับถือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การธำรงรักษาศาสนาที่ตน นับถือ <p><u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - บทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มี ต่อสังคมและประเทศชาติ โดยเน้นจิต สาธารณะ : เคารพกติกาสังคม ปฏิบัติ ตนตามกฎหมาย - วิธีปฏิบัติตนในการเคารพในสิทธิ ของตนเองและผู้อื่น - ผลที่ได้จากการเคารพในสิทธิของ ตนเองและผู้อื่น - การปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน 	<ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในฐานะ ผู้ปกครองและผู้อยู่ในปกครองตาม หลักทศเบื่องล่าง <p>ในทศ 6</p> <ul style="list-style-type: none"> - หน้าที่และบทบาทของอุบาสก อุบาสิกาที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน <p><u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะพลเมืองดีของ ประเทศชาติและสังคมโลก เช่น เคารพกฎหมาย และกติกาสังคม เคารพสิทธิ เสรีภาพของตนเองและ บุคคลอื่น มีเหตุผล รับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น มีความรับผิดชอบ ต่อประเทศชาติ - แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ที่ดั่งาม <p><u>สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - บทบาทของสถาบัน พระมหากษัตริย์ในการพัฒนา

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
	<p>เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่</p> <p><u>สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินกิจกรรมพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ตามกฎหมายในฐานะผู้บริโภค <p><u>สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - วิถีกรรมของบรรพบุรุษไทย ผลงานของบุคคลสำคัญของไทยและต่างชาติที่มีส่วนสร้างสรรค์ชาติไทย 	<p>ชาติไทยในด้านต่าง ๆ เช่น การป้องกันและรักษาเอกราชของชาติ</p> <p>การสร้างสรรควัฒนธรรมไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่ส่งเสริมความสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน
2. ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม	<p><u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม <p><u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม 	<p><u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา - แนวทางการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของทุกศาสนาในการแก้ปัญหาในชุมชน และสังคม - การปลูกจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในสังคมพุทธ - พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความ เป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
	<p>- แนวทางความร่วมมือในการลด ความขัดแย้งและการสร้างความ สมานฉันท์</p> <p>- กระบวนการในการตรา กฎหมาย : ผู้มีสิทธิเสนอร่าง ขั้นตอนการตรากฎหมาย การมีส่วน ร่วมของประชาชนในกระบวนการ ตรากฎหมาย</p> <p>- บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญใน มาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ เลือกตั้งและการมีส่วนร่วม</p> <p>สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์</p> <p>- สสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา ท้องถิ่นทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>- วิเคราะห์ปัญหาของท้องถิ่นโดยใช้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>- แนวทางการแก้ไขและพัฒนา ท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง</p>	<p>และวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>- พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและ สันติภาพแก่บุคคล สังคมและโลก</p> <p>- ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับ การเมือง</p>

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความ เป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
3. ด้านพลเมืองที่ มุ่งเน้นความ เป็นธรรม	<p><u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม</u> <u>จริยธรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - มงคล 38 ประพฤติธรรม เว้นจาก ความชั่ว - พุทธศาสนสุภาษิต : กลยานการี กลยานิ ปาปการี จ ปาปกิ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว - พุทธศาสนสุภาษิต : อตตา หเว ชิต์ เสยโย ชนะตนนั้นแลดีกว่า - พุทธศาสนสุภาษิต : ธมมจารี สุขิ เสติ ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข <p><u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง</u> <u>วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตใน</u> <u>สังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ - สาเหตุปัญหาทางสังคม : ปัญหา สิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหา การทุจริต ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ 	<p><u>สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดการความขัดแย้งเพื่ออยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข - พระพุทธศาสนานับการฝึกอบรมตน การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพ - ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับ สันติภาพ - พุทธศาสนสุภาษิต : สนตภูถี ปรมิ ธนึ ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง <p><u>สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม</u> <u>และการดำเนินชีวิตในสังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างทางสังคม : การจัดระเบียบ ทางสังคม สถาบันทางสังคม - การเปลี่ยนแปลงทางสังคม - การแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนา ทางสังคม - การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ ปัจจุบันที่มีผลต่อการ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คุณลักษณะความ เป็นพลเมือง	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	
	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6
	<ul style="list-style-type: none"> - หลักการ เจตนารมณ์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน - การแบ่งอำนาจ และการถ่วงดุล อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 ฝ่าย คือ นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการตามที่ระบุ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน - บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญใน มาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ - ประเด็นปัญหาและผลกระทบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ประชาธิปไตยของประเทศไทย และ แนวทางแก้ไขปัญหา <p>สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวทางการปกป้องสิทธิของ ผู้บริโภค 	<p>เปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การ ตรวจสอบโดยองค์กรอิสระ การ ตรวจสอบโดยประชาชน</p>

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ดังนี้

3.1 งานวิจัยภายในประเทศ

รัฐศิริรินทร์ วังกานนท์ (2554: 112-113) ได้ทำวิจัยศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองแก่เยาวชนพบว่า เยาวชนบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมชาตจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ ชาติความรับผิดชอบ ทำงานไม่จริงจังซึ่งทำให้กิจกรรมชาติความต่อเนื่อง เพราะเยาวชนไม่มีเวลาทำกิจกรรมหรือไม่เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งครอบครัวยังไม่สนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากต้องการให้เยาวชนมุ่งเน้นด้านการเรียนเป็นหลัก ไม่ต้องการให้เสียเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกเวลาเรียน ทำให้เยาวชนขาดโอกาสในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรและขาดโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ ที่หน่วยงานภายนอกจัดขึ้น เยาวชนจึงขาดโอกาสในการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองและไม่ได้รับการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชวดี แสงมหะหมัด (2555) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเป็นพลเมืองในประเทศไทยโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง) จำนวน 1,500 คน พบว่า คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ที่ประชาชนชาวไทยให้ความสำคัญสูงสุดใน 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรก คือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง อีกทั้งการศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทยสอดคล้องกับแนวคิดในการจำแนกประเภทของพลเมืองทั้งสามกลุ่มของ Westheimer and Kahne (2004) ประกอบด้วยตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นความสำคัญของชุมชน และด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า

รสสุคนธ์ มกรมณี และศุภานัน สิริเลิศ (2556) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารที่รับผิดชอบกิจการนักเรียนนักศึกษา 10 คน ผู้นำเยาวชน 90 คน นักศึกษา 480 คน และนักเรียน 89

คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินและแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) เยาวชนมีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองปรากฏเป็นบางครั้ง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เคารพความแตกต่าง เคารพกฎกติกา - เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม เคารพหลักความเสมอภาค มีอิสรภาพ - ฟังตนเองได้ ทั้งนี้เยาวชนไม่เคยมีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ 2) เยาวชนหญิงกับเยาวชนชายมีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันและไม่มีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามเยาวชนหญิงมีพฤติกรรมการพกฎกติกา - เคารพกฎหมายมากกว่าเยาวชนชายอย่างมีนัยสำคัญ 3) เยาวชนนักเรียนกับเยาวชนนักศึกษา มีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน โดยมีปรากฏเป็นบางครั้งเช่นเดียวกัน และไม่มีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามนักเรียนปรากฏพฤติกรรมที่แสดงว่ามีอิสรภาพ-ฟังตนเองได้ เคารพกฎกติกา - เคารพกฎหมาย และรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่านักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

วสันต์ พรพุทธิพงศ์ และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคูณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีและการรับรู้ที่มีต่อคุณลักษณะพลเมืองที่ดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดี โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผลจากการวิจัยพบว่า ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง และด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดีโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีตัวแปรอิสระเพียง 2 ตัวแปรคือ ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองการปกครองที่สามารถพยากรณ์ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาวิจัยภายในประเทศพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยกับกลุ่มเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาโดยตรง แต่พบในลักษณะของการเก็บข้อมูลวิจัยร่วมกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ ซึ่งสรุปได้ว่า พลเมืองมีลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและเคารพในสิทธิ ความเสมอภาคต่อบุคคลในสังคม และคุณลักษณะการมีส่วนร่วมในองค์กรทางสังคมและการมีจิตสำนึกที่ดีพบน้อยมากในกลุ่มเยาวชน

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Westheimer and Kahne (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาวัตถุประสงค์ของการสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย 2) ศึกษาการสร้างคุณค่าความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย และ 3) เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างโมทัศน์ของความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรของโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ อาจไม่ได้ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนหรือระดับประเทศ แต่ก็มีส่วนในการเตรียมความพร้อมในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและรักความยุติธรรม 2) จากการศึกษาหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรม พบว่า ลักษณะของแต่ละหลักสูตรมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของตัวหลักสูตรเอง 3) ถึงแม้ว่าหลักสูตรส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายเพียงพัฒนาความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ แต่การจัดการศึกษาสามารถสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ในหลายคุณลักษณะ ผู้ออกแบบหลักสูตร ครูและผู้ที่กำลังศึกษาจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างของบริบท ช่วงเวลาที่เหมาะสม คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการและผลกระทบจากทางการเมือง ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบในการจะเลือกหลักสูตรที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการ

Rothwell and Turcotte (2006) ได้ศึกษาข้อมูลเยาวชนในประเทศแคนาดาที่อาศัยอยู่ในชนบทกับเมืองพบว่า เยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทมีแนวโน้มที่จะเป็นอาสาสมัครมากกว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเมือง และ 4 ใน 5 ของเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทที่ใกล้กับเมืองเป็นสมาชิกองค์กร เช่น พรรคการเมือง กลุ่มวัฒนธรรม และองค์กรทางกีฬาอย่างน้อยคนละ 1 องค์กร อีกทั้งยังมีแนวโน้มของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและการประชุมสาธารณะมากกว่าเยาวชนในเมืองอีกด้วย

Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement. (2008) ได้ทำวิจัยเชิงสำรวจโดยเก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี เกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมความเป็นพลเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า เพศเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความแตกต่างในการเข้าร่วมกิจกรรมของพลเมือง โดยกิจกรรมความเป็นพลเมืองที่เยาวชนเพศหญิงมีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย ได้แก่ การหาเงินบริจาคเพื่อการกุศล การเป็นอาสาสมัครให้แก่กลุ่มที่ไม่ใช่การเมือง การเป็นสมาชิกในกลุ่มทางการเมือง และการมีส่วนร่วมในการเดินหรือวิ่ง

เพื่อการกุศล ขณะที่กิจกรรมความเป็นพลเมืองที่เยาวชนเพศหญิงมีส่วนร่วมน้อยกว่าเพศชาย ได้แก่ การออกเสียงเลือกตั้ง การชักชวนให้ผู้อื่นไปเลือกตั้ง การบริจาคเงินเพื่อการรณรงค์หาเสียงทางการเมือง และการเป็นอาสาสมัครให้แก่กลุ่มทางการเมือง

Portney, Niemi, and Eichenberg (2009) ได้ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนที่มีสถานภาพครอบครัวแตกต่างกันพบว่า เยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาในระดับสูงและมีความสนใจทางการเมืองจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในความเป็นพลเมืองของเยาวชนหญิงมากกว่าเยาวชนชาย นอกจากนี้การพูดคุยกับบิดามารดาเกี่ยวกับการเมืองจะส่งผลต่อการเข้าร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้งเพิ่มสูงขึ้นในเยาวชนหญิงมากกว่าเยาวชนชาย แต่ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมในชุมชนและกิจกรรมที่ไม่หวังกำไรจะพบในเยาวชนชายมากกว่าเยาวชนหญิง

จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษายังมีเป็นจำนวนน้อย จะพบแต่ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การเข้าร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองกับปัจจัยทางด้านเพศ ครอบครัว แหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านบริบทของสังคม เพศ ที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ทักษะ ทักษะ ส่งผลกระทบต่อพลเมืองในด้านการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) และใช้วิธีการศึกษาแบบสำรวจ (Survey) มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 เป็นหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ปีการศึกษา 2561 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำนวน 67 โรงเรียน จำนวนประชากร 110,612 คน จำแนกโรงเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 จำนวน 52 โรงเรียน จำนวนประชากร 121,599 คน จำแนกโรงเรียนออกเป็น 11 สหวิทยาเขต รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 232,211 คน จากโรงเรียนในสังกัดรวมทั้งหมด 119 โรงเรียน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร, 2561)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ปีการศึกษา 2561 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางแสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ศิริชัย กาญจนวาสี ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุโข (2555: 150) ได้เสนอไว้ว่า ขนาดประชากรจำนวนมากว่า 100,000 คน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับให้มีความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกิน $\pm 5\%$ จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดจำนวน 400 คน และเพื่อให้อัตราการตอบกลับเป็นไปตามการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงได้ส่งแบบสอบถามไปจำนวน 510 ฉบับ และได้รับตอบกลับคืนมาจำนวน 428 ฉบับ

วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ดังนี้

1. สุ่มตัวอย่างประชากรโรงเรียน โดยจำแนกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 1 ออกเป็น 6 กลุ่ม และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ออกเป็น 11 สหวิทยาเขต รวมจำนวนกลุ่มย่อยทั้งหมด 17 กลุ่ม จากนั้นสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ประชากรโรงเรียนมากลุ่มละ 1 โรงเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จึงได้จำนวนประชากรโรงเรียนทั้งสิ้น 17 โรงเรียน ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม/สหวิทยาเขต	กลุ่มตัวอย่างประชากรโรงเรียน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1	
กลุ่ม 1	1. สายปัญญา ในพระบรมราชินูปถัมภ์
กลุ่ม 2	2. ศรีอยุธยาในพระอุปถัมภ์
กลุ่ม 3	3. อุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย ฯ
กลุ่ม 4	4. นวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา ฯ
กลุ่ม 5	5. ศึกษานารีวิทยา
กลุ่ม 6	6. ไชยฉิมพลีวิทยาคม
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2	
กลุ่ม 1 นวลจันทร์	7. รัตนโกสินทร์สมโภชบางเขน
กลุ่ม 2 วิภาวดี	8. ฤทธิยะวรรณาลัย
กลุ่ม 3 รัชโยธิน	9. เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ รัชดา
กลุ่ม 4 ศรีนครินทร์	10. เตรียมอุดมพัฒนาการสุวรรณภูมิ
กลุ่ม 5 วังทองหลาง	11. เทพลีลา
กลุ่ม 6 กรุงเทพฯ	12. มัธยมวัดหนองจอก
กลุ่ม 7 เสรีไทย	13. สตรีเศรษฐบุตรบำเพ็ญ
กลุ่ม 8 เบญจบุรพา	14. เตรียมอุดมศึกษาสุวินทวงศ์
กลุ่ม 9 จตุรวิทย์	15. สุรศักดิ์มนตรี
กลุ่ม 10 ราชนครินทร์	16. วัดสุทธิวาราม
กลุ่ม 11 เบญจศิริ	17. ปทุมคงคา

2. สุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ต้องใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดจำนวน 400 คน และเพื่อให้อัตราการตอบกลับเป็นไปตามการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียนมาโรงเรียนละ 30 คน แบ่งออกเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 15 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 15 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 510 คน ดังแผนภาพที่ 1

2. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยขั้นตอนของการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ศึกษาความหมายคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยแล้วนำมาสร้างเป็นกรอบคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1.1 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมเป็นปกติสุข ดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคม

2.1.1.1 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติตนต่อสมาชิกในครอบครัวด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ เคารพในคำสั่งสอนของบิดามารดา ให้ความช่วยเหลือ ดูแลสมาชิกในครอบครัวตามกำลังความสามารถ ตลอดจนรักษาเกียรติยศและไม่ทำลายชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

2.1.1.2 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง การปฏิบัติตนโดยการคำนึงถึงสิทธิของเพื่อน ไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อน แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตักเตือนเมื่อเพื่อนกระทำความผิด ให้ความช่วยเหลือเพื่อนในทางที่เหมาะสม และรู้จักการให้อภัยเมื่อเพื่อนสำนึกผิด

2.1.1.3 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ให้ความเคารพ เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู ตั้งใจเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมาย เอาใจใส่ช่วยเหลืองานโรงเรียน รักษาชื่อเสียงและดูแลทรัพย์สินของโรงเรียน

2.1.1.4 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน หมายถึง การปฏิบัติตนเป็นผู้เสียสละ แบ่งปันสิ่งของ หรือให้บริการต่อสมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน

2.1.1.5 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การปฏิบัติตนตาม กฎหมายและระเบียบข้อบังคับของสังคม เคารพและคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ให้ความสำคัญกับ สาธารณประโยชน์มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

2.1.2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม หมายถึง บุคคลที่มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการดูแล พัฒนาชุมชนและสังคม และเอาใจใส่ในการติดตามกระบวนการทำงานของภาครัฐในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2.1.3 พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการบ้านเมืองในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีทักษะการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง พยายามสืบค้นเรื่องราวเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม และแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ยึดมั่น และปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

2.2 ดำเนินการนำกรอบคำถามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไป สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย จำนวน 3 ท่าน ซึ่งสามารถสรุป รายละเอียดได้ดังนี้

2.2.1 ทักษะของผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย สามารถสรุป ได้ดังนี้

พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและนำอุดมการณ์ ประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต คำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเป็นผู้นำ ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งนี้ความคิดเห็นของบุคคลอาจไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันแต่ก็สามารถแสวงหาฉันทามติร่วมกันอย่างสันติวิธีตามหลัก ขันติธรรมด้วยการยอมรับเสียงส่วนใหญ่แต่ให้ความสำคัญและปกป้องผลประโยชน์ของเสียงส่วนน้อย มีคุณธรรม ความกล้าหาญทางจริยธรรม และไม่เพิกเฉยต่อความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม

2.2.2 ทักษะของผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถสรุปได้ดังนี้

พลเมืองที่มีความรับผิดชอบจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของตนตามกรอบสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้การใช้สิทธิและเสรีภาพในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคมจะต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นต่อตนเองและสังคม โดยยึดถือผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นสำคัญ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม

2.2.3 ทักษะของผู้เชี่ยวชาญด้านพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ดังนี้

พลเมืองที่มีส่วนร่วมต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อบทบาทของตนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม โดยใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์ถึงการ行使สิทธิ เสรีภาพ ในการกระทำการต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ช่วยสอดส่องการใช้อำนาจอธิปไตย และรายงานความผิดปกติในชุมชน ติดตามข้อมูลข่าวสาร หรือประกาศจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้

2.2.4 ทักษะของผู้เชี่ยวชาญด้านพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม สามารถสรุปได้ดังนี้

พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต้องเป็นผู้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม สามารถตั้งคำถามต่อภาครัฐเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมที่เป็นปัญหาและความไม่เป็นธรรมทางสังคม ทั้งนี้ต้องอาศัยพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการทำงานของภาครัฐ รู้จักคิดไตร่ตรองอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ รู้จักใช้เหตุผลประกอบการพิจารณา เมื่อตนเองหรือผู้อื่นถูกละเมิดสิทธิก็สามารถกระทำการบางอย่างเพื่อปกป้องสิทธิ เสรีภาพหรือสามารถเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับตนเองและผู้อื่นได้

2.3 วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจากสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดของสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

2.3.1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้อง ได้แก่ การปฏิบัติตนตามหลักทศ 6 การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อเพื่อนตามหลักพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา กับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม บทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อในกิจกรรมทางสังคม วิธีปฏิบัติตนในการเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ เคารพกฎหมาย และกตีกาสังคม ความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชนและประเทศชาติ แนวทางการใช้ทรัพยากรของคนในชุมชน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในประเทศ การแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

2.3.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมมีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้อง ได้แก่ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา กับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา ความร่วมมือของทุกศาสนาในการแก้ปัญหาในชุมชน และสังคม การปลูกจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในสังคมพุทธ พระพุทธศาสนานั่น ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคมและโลก ความสำคัญของพระพุทธศาสนา กับการเมือง การมีส่วนร่วมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แนวทางความร่วมมือในการลดความขัดแย้งและการสร้างความสมานฉันท์ กระบวนการการตรากฎหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตรากฎหมาย บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วม เป็นต้น

2.3.3 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมมีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้อง ได้แก่ การขจัดความขัดแย้งเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความสำคัญของพระพุทธศาสนา กับสันติภาพ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม สาเหตุปัญหาทางสังคม หลักการ เจตนารมณ์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน การแบ่งอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจ อธิปไตยทั้ง 3 ฝ่ายตามที่ระบุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ประเด็นปัญหาและ

ผลกระทบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย และแนวทางแก้ไขปัญหา โครงสร้างทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนาทางสังคม การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น

2.4 สันเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา รวมทั้งคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจากสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อพัฒนาเป็นแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถี ประชาธิปไตยตามการรับรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งได้แบบสอบถามที่มีข้อคำถาม จำนวน 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ และระดับชั้นเรียน ลักษณะ ข้อคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 2 ข้อ

ตอนที่ 2 คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียน มัธยมศึกษา ได้แก่ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่ มุ่งเน้นความเป็นธรรม จำนวน 82 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 4 ระดับ โดยผู้วิจัยดำเนินการหาค่าเฉลี่ยของคะแนนทั้งฉบับแล้วแปลงเป็นระดับคุณลักษณะความเป็น พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในเชิงคุณภาพที่มีการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2546: 12)

คะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
3.26 - 4.00	นักเรียนมีระดับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยมากที่สุด
2.51 - 3.25	นักเรียนมีระดับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยมาก
1.76 - 2.50	นักเรียนมีระดับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยน้อย
1.00 - 1.75	นักเรียนมีระดับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เหตุผลที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยอยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด จำนวน 3 ข้อ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended)

2.5 นำแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและเสนอแนะเพิ่มเติมโดยข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์สามารถสรุปได้ตามประเด็นต่อไปนี้

2.5.1 ควรปรับสำนวนภาษาที่ใช้ในการสร้างข้อคำถามให้สื่อความหมายถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในแต่ละด้านให้ชัดเจนและครอบคลุม

2.5.2 ควรสร้างข้อคำถามที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยตามแนวคิดของ Westheimer and Kahne (2004), John J. cogan (1997), Davis and Gregory & Riley (2002), วลัย พานิข (2542), สถาบันพระปกเกล้า (2544), ทิพย์พาพร ต้นติสุนทร (2554), ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)

2.5.3 ควรตัดข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถคาดการณ์ผลได้ชัดเจนหรือมีลักษณะเป็นกลางที่ไม่แสดงให้เห็นถึงผลดีหรือผลเสียของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษา เนื่องจากไม่สามารถจำแนกนักเรียนที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่แตกต่างกันได้

2.5.4 ควรตัดคำที่แสดงถึงความถี่ของพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น “มักจะ” “ทุกครั้ง” “บ่อยครั้ง” “เสมอ” “เป็นประจำ” ออกจากข้อความที่แสดงรายละเอียดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นคำบ่งชี้ระดับการแสดงพฤติกรรม ซึ่งนักเรียนจะต้องเป็นผู้

ประเมินความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับพฤติกรรมนั้น ๆ ในช่องมาตราส่วนประมาณค่าที่กำหนดไว้ในแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยอยู่แล้ว

2.5.5 ควรจัดเรียงลำดับความสำคัญของข้อความที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในแต่ละด้านให้เป็นไปตามความเหมาะสม

2.6 นำแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ทำให้มีข้อคำถามคงเหลืออยู่จำนวน 76 ข้อ

2.7 นำแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย จำนวน 76 ข้อ ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความสอดคล้องของคุณลักษณะที่ต้องการศึกษากับข้อคำถาม ความครอบคลุมของคุณลักษณะที่ต้องการศึกษาและความเป็นปรนัยของการใช้ภาษา โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะที่ต้องการวัด (Item Objective Congruence : IOC) โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อคำถามที่มีคุณภาพควรมีดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 จึงจะถือว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับโครงสร้างและนิยามที่ต้องการวัด โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ดังนี้

- +1 หมายถึง ข้อคำถามสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการวัด
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการวัด
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการวัด

ทั้งนี้ผลที่ได้จากการตรวจหาค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่า ข้อคำถามที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาแต่ละข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกข้อ และสามารถสรุปข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญได้ตามประเด็นดังต่อไปนี้

2.7.1 ควรพิจารณาปรับหรือตัดข้อความที่แสดงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในแต่ละด้านที่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกัน

2.7.2 ควรปรับสำนวนภาษาที่ใช้ในการสร้างข้อคำถามให้สื่อความหมายถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในเชิงพฤติกรรมให้มีความชัดเจนและครอบคลุม ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงข้อความก่อนและหลังการปรับปรุงข้อความตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อที่	ข้อความ	รายละเอียดข้อความ
22	เดิม	ฉันให้อภัยต่อเพื่อนเมื่อเพื่อนสำนึกผิด
	ปรับแก้ไข	ฉันให้อภัยเมื่อเพื่อนสำนึกผิดและแสดงการขอโทษ
26	เดิม	ฉันมาโรงเรียนทันเวลาเข้าร่วมกิจกรรมแถวเคารพธงชาติ
	ปรับแก้ไข	ฉันมีนิสัยตรงต่อเวลา เช่น มาทันเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ ไม่เข้าห้องเรียนสาย
27	เดิม	ฉันใส่ใจปรับปรุงและพัฒนาตนเองตามคำสั่งสอนของครูอยู่เสมอ
	ปรับแก้ไข	ฉันใส่ใจปรับปรุงและพัฒนาตนเองตามคำแนะนำของครู
29	เดิม	ฉันทำงานที่ครูมอบหมายเสร็จทันเวลาที่กำหนด
	ปรับแก้ไข	ฉันทำงานที่รับผิดชอบเสร็จทันเวลาที่กำหนด
49	เดิม	ฉันไม่ส่งเสียงดัง หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนผู้อื่น
	ปรับแก้ไข	ฉันไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนผู้อื่น
53	เดิม	ฉันอาสาทำงานช่วยเหลือส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน
	ปรับแก้ไข	ฉันอาสาทำงานช่วยเหลือส่วนรวม
57	เดิม	ฉันให้สัมภาษณ์หรือตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน
	ปรับแก้ไข	ฉันเต็มใจให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน
59	เดิม	ฉันติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐ
	ปรับแก้ไข	ฉันสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารที่ประกาศจากหน่วยงานภาครัฐ
63	เดิม	ฉันใส่ใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการของประเทศ ในด้านต่าง ๆ
	ปรับแก้ไข	ฉันนำข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารกิจการของประเทศมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับ ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม

2.8 นำแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำมาวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยกับข้อกระทงคำถามที่ใช้ในการวิจัย และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ความสอดคล้องระหว่างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยกับลักษณะพฤติกรรม

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะบ่งชี้	ลักษณะพฤติกรรม
1. ด้านพลเมืองที่มี ความรับผิดชอบ 1.1 ด้านความ รับผิดชอบต่อ ครอบครัว	1. อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมา- คารวะต่อสมาชิกในครอบครัว	1. ฉันสนทนากับสมาชิกในครอบครัวด้วย ถ้อยคำสุภาพ
	2. เคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติ ตามคำสั่งสอนของบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง	2. ฉันเคารพเชื่อฟังคำสอนของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง 3. ฉันปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง
	3. ดูแลช่วยเหลือตนเองและ คนในครอบครัวตาม ความสามารถ	4. ฉันจัดเก็บภาชนะและกำจัดขยะให้สะอาด เรียบร้อยภายหลังการรับประทานอาหาร 5. ฉันช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน เพื่อ แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถ ของตน 6. ฉันใช้จ่ายอย่างประหยัดเพื่อช่วย แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว 7. เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีอาการเจ็บป่วย ฉันจะช่วยดูแลด้วยความเต็มใจ 8. เมื่อประสบปัญหาใด ๆ ก็ตาม ฉันพยายามค้นหาสาเหตุและแนวทางการ แก้ไขปัญหาด้วยตนเองโดยไม่ย่อท้อต่อ อุปสรรค
	4. ปฏิบัติงานที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมอบหมาย	9. ฉันทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากบิดา มารดาหรือผู้ปกครองจนบรรลุผลสำเร็จ
	5. รักษาเชิดชูชื่อเสียงของวงศ์ ตระกูล และไม่ปฏิบัติตนในสิ่ง ที่อาจนำความเดือดร้อนมาสู่ ตนเองและครอบครัว	10. ฉันไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด เพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล 11. ฉันประพฤติตนตามหลักศีลธรรม เพื่อให้ เกิดความปกติต่อตนเองและครอบครัว

ตารางที่ 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะบ่งชี้	ลักษณะพฤติกรรม
1.2 ด้านความ รับผิดชอบต่อเพื่อน	1. ให้คำแนะนำในสิ่งที่เป็น ประโยชน์และช่วยเหลือเพื่อน ในทางที่ถูกต้องเหมาะสม	12. ฉันแนะนำให้เพื่อนทำการบ้านด้วย ตนเองแทนการให้เพื่อนลอกการบ้าน 13. ฉันชักชวนให้เพื่อนค้นคว้า หาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ 14. ฉันแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติตาม กฎระเบียบของโรงเรียน 15. ฉันตักเตือนเมื่อพบเห็นเพื่อนกระทำการที่ ไม่เหมาะสม
	2. เคารพสิทธิของเพื่อน	16. ฉันไม่ส่งเสียงดังรบกวนสมาธิการเรียนรู้ ของเพื่อน 17. ฉันขออนุญาตก่อนที่จะนำสิ่งของ เครื่องใช้ของเพื่อนมาใช้ 18. ฉันไม่นำสิ่งของเครื่องใช้ของเพื่อนมาเป็น ของตนเอง 19. ฉันยินดีรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อ ได้รับมอบหมายให้ทำงานกลุ่มร่วมกัน 20. ฉันคำนึงถึงแนวความคิดการเอาใจเขามาใส่ใจ เราก่อนที่จะปฏิบัติสิ่งใด ๆ ต่อเพื่อน 21. ฉันให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม และไม่เอาใจเอาเปรียบเพื่อน
	3. ให้อภัยเมื่อเพื่อนกระทำ ความผิด	22. ฉันให้อภัยเมื่อเพื่อนสำนึกผิดและแสดง การขอโทษ
1.3 ด้านความ รับผิดชอบต่อ โรงเรียน	1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของ โรงเรียน	23. ฉันปฏิบัติตามตามกฎระเบียบข้อบังคับ ของโรงเรียน 24. ฉันสวมเครื่องแบบนักเรียนถูกต้องตาม กฎระเบียบของโรงเรียน

ตารางที่ 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะบ่งชี้	ลักษณะพฤติกรรม
	1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน (ต่อ)	26. ฉันมีนิสัยตรงต่อเวลา เช่น มาทันเวลา เข้าแถวเคารพธงชาติ ไม่เข้าห้องเรียนสาย
	2. ให้ความเคารพ และเชื่อฟัง คำสอนของครู	27. ฉันใส่ใจปรับปรุงและพัฒนาตนเองตาม คำแนะนำของครู
	3. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และทำงานที่ครูมอบหมาย	25. ฉันมาโรงเรียนสม่ำเสมอและไม่ขาดเรียน โดยไม่มีเหตุจำเป็น 28. ฉันเอาใส่ใจต่อการเรียน 29. ฉันทำงานที่รับผิดชอบเสร็จทันเวลาที่ กำหนด 30. เมื่อฉันไม่เข้าใจบทเรียน ฉันจะพยายาม แสวงหาแนวทางต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้
	4. ช่วยเหลืองานโรงเรียนตาม ความสามารถ	31. ฉันช่วยเหลืองานโรงเรียนอย่างเต็ม ความสามารถ 32. ฉันสมัครใจเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
	5. ดูแลเอาใจใส่ทรัพย์สินของ โรงเรียนไม่ให้เสียหาย	33. ฉันปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าหรือก๊อกน้ำที่ถูกเปิด ทิ้งไว้โดยไม่จำเป็น 34. ฉันไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของ โรงเรียน
1.4 ด้านความ รับผิดชอบต่อ ชุมชน	1. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อ กิจกรรมทางสังคม และ ร่วมมือแก้ปัญหาสังคมตาม ความสามารถ	35. ฉันอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมที่ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน 36. ฉันกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมใน การแก้ปัญหาของชุมชน 37. ฉันแจ้งผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ที่ เกี่ยวข้องให้ทราบเมื่อพบเห็นบุคคลที่มี

ตารางที่ 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะบ่งชี้	ลักษณะพฤติกรรม
		พฤติกรรมเป็นภัย ต่อชุมชน
	2. แบ่งปันสิ่งของ ให้บริการ และเสียสละโดยไม่หวัง ผลตอบแทน	38. ฉันบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ ที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตหรือได้รับ ความเดือดร้อนจากภัยพิบัติธรรมชาติ 39. ฉันให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุหรือผู้ อ่อนแอกว่าตนตามกำลังความสามารถ
	3. มีส่วนร่วมในการรักษา สาธารณสุขสมบัติของชุมชน	40. ฉันทิ้งขยะลงถังหรือบริเวณที่จัดเตรียมไว้ สำหรับทิ้งขยะ 41. ฉันรักษาความสะอาดห้องน้ำสาธารณะ หลังเลิกใช้บริการ
	4. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้คุณค่า ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและให้ ความร่วมมือใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำ จากธรรมชาติ	42. ฉันไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณสุขสมบัติของ ชุมชน 43. ฉันไม่รับถุงพลาสติกจากร้านค้าเมื่อซื้อ สินค้าจำนวนน้อยชิ้น 44. ฉันหลีกเลี่ยงการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อย สลายได้ยาก เช่น โฟม พลาสติก
1.5 ด้านความ รับผิดชอบต่อสังคม	1. ประพฤติตนให้ถูกต้องตาม กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ของสังคม	45. ฉันศึกษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบของ สถานที่ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด 46. ฉันเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ของบ้านเมืองอย่างมีวิจารณญาณ 47. ฉันข้ามถนนบริเวณทางม้าลาย สะพานลอย หรือบริเวณที่มีการจัดเตรียมให้ ข้ามถนน

ตารางที่ 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะบ่งชี้	ลักษณะพฤติกรรม
	2. ตระหนักในหน้าที่ รู้จัก เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน	48. ฉันปฏิบัติหน้าที่และรักษาสิทธิของตน 49. ฉันไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือกระทำ การใด ๆ อันเป็นการรบกวนผู้อื่น 50. ฉันไม่ใช้วาจาหรือแสดงกิริยาในลักษณะ ก้าวร้าวต่อบุคคลอื่น 51. ฉันเข้าคิวตามลำดับเมื่อซื้อสินค้าหรือใช้ บริการในสถานที่ต่าง ๆ
	3. คำนึงถึงประโยชน์ สาธารณะมากกว่าประโยชน์ ส่วนตน	52. ฉันใช้บริการรถสาธารณะแทนรถยนต์ ส่วนบุคคล เพื่อช่วยลดปัญหาการจราจร 53. ฉันอาสาทำงานช่วยเหลือส่วนรวม
2. ด้านพลเมืองที่มี ส่วนร่วม	1. มีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชน หรือ เข้าร่วมเป็น สมาชิกขององค์กรชุมชน	54. ฉันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรม เลือกตั้งคณะกรรมการสภานักเรียนของ โรงเรียน 55. ฉันเสนอแนะความคิดเห็นต่อการดำเนิน นโยบายต่าง ๆ ภายในโรงเรียนต่อคณะครู ผู้บริหาร หรือคณะกรรมการสภานักเรียน 56. ฉันเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือติดตามข้อมูล การดำเนินงานขององค์กรที่มุ่งเน้นพัฒนา สังคม
	2. มีความรู้ในกระบวนการ ทำงานของรัฐ	57. ฉันเต็มใจให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน 58. ฉันแสดงความคิดเห็นและ เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความ เป็นอยู่ของประชาชน 59. ฉันสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารที่ประกาศ จากหน่วยงานภาครัฐ

ตารางที่ 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะปงชี้	ลักษณะพฤติกรรม
	3. บริหารจัดการดูแลให้ชุมชน ได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ หรือรักษาสิ่งแวดล้อม	60. ฉันท้แจ้งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากภาครัฐ แก่บุคคลอื่น เพื่อให้เขามีข้อมูลที่ช่วยในการ ทำความเข้าใจปัญหา ทางเลือก โอกาส และ แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคม 61. ฉันท้เข้าร่วมกิจกรรมการประชุมที่ เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการในชุมชน 62. ฉันท้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาใน ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ
3. ด้านพลเมืองที่ มุ่งเน้นความ เป็นธรรม	1. เอาใจใส่ต่อกิจการ บ้านเมืองในฐานะที่ตนเป็น ส่วนหนึ่งของสังคม	63. ฉันท้นำข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารกิจการ ของประเทศมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับความไม่ เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม
	2. วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง	64. ฉันทสนทนาเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองกับบุคคลต่าง ๆ
	3. พยายามสืบค้นเรื่อง เกี่ยวข้องกับความไม่ เป็นธรรมทางสังคม	65. ฉันทเอาใจใส่ติดตามและค้นหาข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับความไม่ เป็นธรรมทางสังคม 66. เมื่อฉันทหรือบุคคลที่รู้จักไม่ได้รับความ เป็นธรรม ฉันทจะสืบค้นสาเหตุของปัญหา ความไม่ เป็นธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้น
	4. รู้จักตั้งคำถามต่อระบบ สังคมที่เกิดขึ้น และแสวงหา แนวทางดำเนินการเพื่อให้เกิด ความเป็นธรรมในสังคม	67. ฉันทมีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางแก้ไข ปัญหาความไม่ เป็นธรรมทางสังคม 68. ฉันทตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องความ ไม่ เป็นธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นผ่านช่องทาง สื่อสังคมออนไลน์ หรือช่องทางอื่น ๆ ที่ สามารถทำได้

ตารางที่ 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง	คุณลักษณะปงชี้	ลักษณะพฤติกรรม
		69. ฉันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่ เป็นธรรมทางสังคม
	5. มีความกล้าหาญทาง จริยธรรมในการเปลี่ยนแปลง ระบบและโครงสร้างเมื่อพบ ความไม่ เป็นธรรมในสังคม	70. ฉันเสนอแนะแนวทางในการบริหาร จัดการปัญหาความไม่ เป็นธรรมทางสังคมใน ชุมชน 71. ฉันเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ รณรงค์สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นใน สังคม 72. ฉันช่วยเผยแพร่ข้อมูลความรู้หรือข่าวสาร ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์การ สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม 73. เมื่อพบเห็นผู้กระทำผิดกฎหมาย ฉัน จะแจ้งผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้รับทราบ 74. ฉันยึดมั่นหลักคุณธรรมและจริยธรรม เป็นแนวทางในการปฏิบัติตน 75. ฉันแนะนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือกระทำการที่ถูกต้อง 76. ฉันจะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้จะ บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

2.9 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 15 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 15 คน ของโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

2.10 นำแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาที่ได้จากการนำไปทดลองใช้มาหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับที่ไม่รวมค่าของข้อนั้น (Corrected Item – total Correlation) และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาโดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ตั้งแต่ 0.20 – 0.80 และค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป จึงจะถือว่าข้อคำถามนั้นมีคุณภาพ และสามารถใช้ศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาได้ ทั้งนี้พบว่าข้อคำถามทั้งหมด 76 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.25 – 0.83 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 (ดังรายละเอียดในภาคผนวกหน้า 122) โดยมีค่าความเชื่อมั่นในรายด้าน ดังนี้

ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ จำนวนข้อคำถาม 53 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.25 - 0.74 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95

ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม จำนวนข้อคำถาม 9 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.56 – 0.77 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม จำนวนข้อคำถาม 14 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.45 – 0.83 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94

2.11 นำแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ตามโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผู้วิจัยติดต่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

3.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบบสอบถามไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อส่งถึงผู้บริหารโรงเรียนโดยแจ้งวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูล

3.3 ผู้ประสานงานในแต่ละโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลให้และได้นัดหมายเวลาประมาณ 3 สัปดาห์ให้ผู้วิจัยไปรับแบบสอบถามกลับคืน

3.4 ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและดำเนินการสรุปจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับการตอบรับกลับมา ซึ่งผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์กลับคืนมาจำนวน 428 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 83.92 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

4.1 การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป (SPSS 20 for Windows) เป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

4.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.2.2 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ อธิบาย แปลความหมายเพื่อนำไปสู่การเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสรุปข้อค้นพบ เชื่อมโยงกับขอบเขตของเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยสำหรับการตอบวัตถุประสงค์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยายและใช้วิธีการศึกษาแบบสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม เรื่อง “คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา” เป็นเครื่องมือในการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ปีการศึกษา 2561 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งแบบสอบถามจำนวน 510 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์กลับคืนมาจำนวน 428 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 83.92 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

1. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสาเหตุที่นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยอยู่ในระดับน้อย

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักเรียนหญิง จำนวน 249 คน คิดเป็นร้อยละ 58.2 นักเรียนชายจำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 41.5 และเมื่อพิจารณาระดับชั้นที่กำลังศึกษาพบว่า เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 50.5 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3 จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 49.5 ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 จำนวน และค่าร้อยละของนักเรียนมัธยมศึกษาจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (n = 428)	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	179	41.8
1.2 หญิง	249	58.2
2. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา		
2.1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3	212	49.5
2.2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6	216	50.5

ตอนที่ 2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 428 คน โดยจำแนกตามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ 2) ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และ 3) ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ตามรายละเอียดในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามรายด้าน

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	M	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	3.17	0.74	มาก	1
ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว	3.24	0.70	มาก	(2)
1. ฉันสนทนากับสมาชิกในครอบครัวด้วยถ้อยคำสุภาพ	3.21	0.66	มาก	6
2. ฉันเคารพเชื่อฟังคำสอนของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง	3.30	0.64	มาก	4
3. ฉันปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง	3.19	0.68	มาก	7
4. ฉันจัดเก็บภาชนะและกำจัดขยะให้สะอาดเรียบร้อยภายหลังการรับประทานอาหาร	3.21	0.78	มาก	6
5. ฉันช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน	3.12	0.72	มาก	8
6. ฉันใช้จ่ายอย่างประหยัดเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว	2.96	0.74	มาก	10
7. เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีอาการเจ็บป่วย ฉันจะช่วยดูแลด้วยความเต็มใจ	3.39	0.70	มาก	2

ตารางที่ 9 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	M	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่
8. เมื่อประสบปัญหาใด ๆ ก็ตาม ฉันพยายามค้นหาสาเหตุและ แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค	3.04	0.76	มาก	9
9. ฉันทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองจน บรรลุผลสำเร็จ	3.22	0.70	มาก	5
10. ฉันไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดเพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล	3.68	0.67	มากที่สุด	1
11. ฉันประพฤติตนตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้เกิดความ ปกติสุขต่อตนเองและครอบครัว	3.36	0.68	มาก	3
ด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน	3.14	0.75	มาก	(4)
12. ฉันแนะนำให้เพื่อนทำการบ้านด้วยตนเองแทนการให้เพื่อนลอก การบ้าน	2.65	0.84	มาก	10
13. ฉันชักชวนให้เพื่อนค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ	2.78	0.78	มาก	9
14. ฉันแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน	2.90	0.81	มาก	8
15. ฉันตักเตือนเมื่อพบเห็นเพื่อนกระทำการที่ไม่เหมาะสม	3.09	0.73	มาก	6
16. ฉันไม่ส่งเสียงดังรบกวนสมาธิการเรียนของเพื่อน	2.95	0.83	มาก	7
17. ฉันขออนุญาตก่อนที่จะนำสิ่งของเครื่องใช้ของเพื่อนมาใช้	3.23	0.74	มาก	5
18. ฉันไม่นำสิ่งของเครื่องใช้ของเพื่อนมาเป็นของตนเอง	3.39	0.79	มาก	2
19. ฉันยินดีรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงาน กลุ่มร่วมกัน	3.46	0.67	มาก	1
20. ฉันคำนึงถึงแนวคิดการเอาใจเขามาใส่ใจเราก่อนที่จะปฏิบัติ สิ่งใด ๆ ต่อเพื่อน	3.33	0.67	มาก	4
21. ฉันให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มและไม่เอารัดเอาเปรียบ เพื่อน	3.34	0.66	มาก	3
22. ฉันให้อภัยเมื่อเพื่อนสำนึกผิดและแสดงการขอโทษ	3.39	0.69	มาก	2
ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน	3.18	0.75	มาก	(3)
23. ฉันปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน	3.14	0.78	มาก	6
24. ฉันแต่งเครื่องแบบนักเรียนถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงเรียน	3.28	0.78	มาก	4
25. ฉันมาโรงเรียนสม่ำเสมอและไม่ขาดเรียนโดยไม่มีเหตุจำเป็น	3.50	0.71	มาก	1
26. ฉันมีนิสัยตรงต่อเวลา เช่น มาทันเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ ไม่เข้าห้องเรียนสาย	3.19	0.82	มาก	5
27. ฉันใส่ใจปรับปรุงและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	3.19	0.67	มาก	5
28. ฉันเอาใจใส่ต่อการเรียน	3.07	0.66	มาก	8

ตารางที่ 9 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	M	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่
29. ฉันทำงานที่รับผิดชอบเสร็จทันเวลาที่กำหนด	2.91	0.74	มาก	11
30. เมื่อฉันไม่เข้าใจบทเรียน ฉันจะพยายามแสวงหาแนวทางต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้	2.95	0.74	มาก	10
31. ฉันช่วยเหลืองานโรงเรียนอย่างเต็มความสามารถ	3.08	0.79	มาก	7
32. ฉันสมัครใจเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน	3.02	0.80	มาก	9
33. ฉันปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าหรือก๊อกน้ำที่ถูกเปิดทิ้งไว้โดยไม่จำเป็น	3.39	0.78	มาก	3
34. ฉันไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของโรงเรียน	3.44	0.72	มาก	2
ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน	3.06	0.79	มาก	(5)
35. ฉันอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน	2.89	0.81	มาก	7
36. ฉันกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน	2.81	0.82	มาก	8
37. ฉันแจ้งผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ทราบเมื่อพบเห็นบุคคลที่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อชุมชน	2.99	0.84	มาก	5
38. ฉันบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตหรือได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติธรรมชาติ	2.95	0.78	มาก	6
39. ฉันให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุหรือผู้ที่ย่อนแอกว่าตนตามกำลังความสามารถ	3.21	0.74	มาก	4
40. ฉันทิ้งขยะลงถังหรือบริเวณที่จัดเตรียมไว้สำหรับทิ้งขยะ	3.41	0.71	มาก	2
41. ฉันรักษาความสะอาดห้องน้ำสาธารณะหลังเลิกใช้บริการ	3.38	0.74	มาก	3
42. ฉันไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณสมบัติของชุมชน	3.49	0.68	มาก	1
43. ฉันไม่รับถุงพลาสติกจากร้านค้าเมื่อซื้อสินค้าจำนวนน้อยชิ้น	2.78	0.93	มาก	9
44. ฉันหลีกเลี่ยงการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ยาก เช่น โฟมพลาสติก	2.70	0.88	มาก	10
ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	3.25	0.72	มาก	(1)
45. ฉันศึกษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานที่ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด	3.21	0.68	มาก	6
46. ฉันเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง	3.30	0.65	มาก	4
47. ฉันข้ามถนนบริเวณทางม้าลาย สะพานลอย หรือบริเวณที่มีการจัดเตรียมให้ข้ามถนน	3.29	0.74	มาก	5

ตารางที่ 9 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	M	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่
48. ฉันปฏิบัติตามหน้าที่และรักษาสิทธิของตน	3.36	0.68	มาก	2
49. ฉันไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการ รบกวนผู้อื่น	3.33	0.71	มาก	3
50. ฉันไม่ใช้วาจาหรือแสดงกิริยาในลักษณะก้าวร้าวต่อบุคคลอื่น	3.15	0.69	มาก	7
51. ฉันเข้าคิวตามลำดับเมื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการในสถานที่ต่าง ๆ	3.45	0.80	มาก	1
52. ฉันใช้บริการรถสาธารณะแทนรถยนต์ส่วนบุคคล เพื่อช่วยลด ปัญหาการจราจร	3.13	0.75	มาก	8
53. ฉันอาสาทำงานช่วยเหลือส่วนรวม	3.01	0.74	มาก	9
ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม	2.83	0.85	มาก	2
54. ฉันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการ นักเรียนของโรงเรียน	3.42	0.74	มาก	1
55. ฉันเสนอแนะความคิดเห็นต่อการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ภายใน โรงเรียนต่อคณะครู ผู้บริหาร หรือคณะกรรมการสถานักเรียน	2.69	0.93	มาก	6
56. ฉันเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือติดตามข้อมูลการดำเนินงานขององค์กร ที่มุ่งเน้นพัฒนาสังคม	2.67	0.86	มาก	7
57. ฉันเต็มใจให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ผู้คน	3.05	0.76	มาก	2
58. ฉันแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน	2.86	0.84	มาก	3
59. ฉันสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารที่ประกาศจากหน่วยงานภาครัฐ	2.78	0.83	มาก	4
60. ฉันแจ้งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากภาครัฐแก่บุคคลอื่น เพื่อให้เขามี ข้อมูลที่ช่วยในการทำความเข้าใจปัญหา ทางเลือก โอกาส และ แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคม	2.77	0.84	มาก	5
61. ฉันเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการใน ชุมชน	2.67	0.92	มาก	7
62. ฉันเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ	2.57	0.93	มาก	8
ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม	2.74	0.88	มาก	3
63. ฉันนำข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารกิจการของประเทศมาวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม	2.67	0.86	มาก	7

ตารางที่ 9 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	M	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่
64. ฉันสนทนากับเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองกับบุคคลต่าง ๆ	2.57	0.90	มาก	12
65. ฉันเอาใจใส่ติดตามและค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม	2.77	0.87	มาก	6
66. เมื่อฉันหรือบุคคลที่รู้จักไม่ได้รับความเป็นธรรม ฉันจะสืบค้นหาเหตุของปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้น	2.82	0.86	มาก	5
67. ฉันมีส่วนร่วมในการสืบค้นแนวทางแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม	2.58	0.90	มาก	11
68. ฉันตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นต่อบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ หรือช่องทางอื่น ๆ ที่สามารถทำได้	2.66	0.94	มาก	8
69. ฉันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม	2.33	1.01	น้อย	14
70. ฉันเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน	2.40	0.93	น้อย	13
71. ฉันเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม	2.63	0.91	มาก	9
72. ฉันช่วยเผยแพร่ข้อมูลความรู้หรือข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์การสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม	2.62	0.93	มาก	10
73. เมื่อพบเห็นผู้กระทำความผิดกฎหมาย ฉันจะแจ้งผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้รับทราบ	2.87	0.88	มาก	4
74. ฉันยึดมั่นหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน	3.17	0.80	มาก	2
75. ฉันแนะนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือกระทำการที่ถูกต้อง	3.09	0.80	มาก	3
76. ฉันจะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม	3.18	0.81	มาก	1
ภาพรวม	2.91	0.82	มาก	

จากตารางที่ 9 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษา มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้าน

พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมตามลำดับ สามารถสรุปคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ นักเรียนส่วนใหญ่มีอยู่ในระดับมาก ยกเว้นพฤติกรรมฉันไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดเพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล นักเรียนมีคุณลักษณะอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้สามารถจำแนกองค์ประกอบย่อยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบออกเป็น 5 ด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่

1.1 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม พฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันเข้าคิวตามลำดับเมื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการในสถานที่ต่าง ๆ ฉันปฏิบัติตามหน้าที่และรักษาสีทิวทัศน์ของตน และฉันไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนผู้อื่น ตามลำดับ

1.2 ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว พฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด เพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีอาการเจ็บป่วยฉันจะช่วยดูแลด้วยความเต็มใจ และฉันประพฤติตนตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้เกิดความปกติสุขต่อตนเองและครอบครัว ตามลำดับ

1.3 ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันมาโรงเรียนสม่ำเสมอและไม่ขาดเรียนโดยไม่มีเหตุจำเป็น ฉันไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของโรงเรียน และฉันปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าหรือก๊อกน้ำที่ถูกเปิดทิ้งไว้โดยไม่จำเป็น ตามลำดับ

1.4 ด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน พฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันยินดีรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานกลุ่มร่วมกัน ฉันไม่นำสิ่งของเครื่องใช้ของเพื่อนมาเป็นของตนเอง และฉันให้อภัยเมื่อเพื่อนสำนึกผิดและแสดงการขอโทษ (ลำดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน) และฉันให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มและไม่เอาใจเอาเปรียบเพื่อน ตามลำดับ

1.5 ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน พฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณสมบัติของชุมชน ฉันทิ้งขยะลงถังหรือบริเวณที่จัดเตรียมไว้สำหรับทิ้งขยะ และฉันรักษาความสะอาดห้องน้ำสาธารณะหลังเลิกใช้บริการตามลำดับ

2. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียน ฉันเต็มใจให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน และฉันแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ตามลำดับ

3. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก คือ ฉันจะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องถึงแม้บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ฉันยึดมั่นหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน และฉันแนะนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือกระทำการที่ถูกต้องตามลำดับ และมีจำนวน 2 พฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ฉันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และฉันเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยอยู่ในระดับน้อย

เหตุผลที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย จำนวน 2 พฤติกรรม ได้แก่

1) ฉันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และ 2) ฉันเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงจำนวน ค่าร้อยละของเหตุผลที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ฉันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม	(n = 393)	
สาเหตุที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย		
1) เข้าใจว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่	179	45.55

ตารางที่ 10 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
2) ไม่เห็นถึงความสำคัญที่มีต่อตนเอง	87	22.14
3) เป็นเรื่องที่ยุ่งยากเกินไปสำหรับเด็ก	47	11.96
4) ไม่มีเวลามากพอที่จะให้ความสนใจ	33	8.39
5) ไม่กล้าหาญพอที่จะซักถาม	19	4.83
6) ไม่ทราบวิธีที่จะติดต่อบุคคลดังกล่าว	17	4.33
7) ผู้ใหญ่อาจไม่รับฟัง เมื่อตนแสดงความคิดเห็น	6	1.53
8) ให้ผู้ปกครองดำเนินการให้แทน	5	1.27
2. ฉันทเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน สาเหตุที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย	(n = 234)	
1) ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะเสนอแนะ	114	48.72
2) ขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน	67	28.63
3) คิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเด็ก ไม่ใช่หน้าที่ของตน	40	17.09
4) ไม่ทราบว่าต้องเสนอแนะแนวทางกับบุคคลหรือหน่วยงานใด	13	5.56

จากตารางที่ 10 แสดงถึงเหตุผลที่นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย จำนวน 2 พฤศจิกายน ได้แก่ ฉันทติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม โดยเรียงลำดับเหตุผลจากมากไปน้อย ได้แก่ คิดว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 45.55 ไม่เห็นว่ามีความสำคัญกับตนเอง คิดเป็นร้อยละ 22.14 และเป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับเด็ก คิดเป็นร้อยละ 11.96 ตามลำดับ และฉันทเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน โดยเรียงตามลำดับเหตุผลจากมากไปน้อย ได้แก่ ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะเสนอแนะ คิดเป็นร้อยละ 48.72 ขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 28.63 และคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเด็ก ไม่ใช่หน้าที่ของตน คิดเป็นร้อยละ 17.09 ตามลำดับ

ทั้งนี้ นักเรียนได้ให้เหตุผลที่ตนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมอยู่ในระดับน้อยกว่า ตนเองไม่มีประสบการณ์ ไม่เห็นถึงความสำคัญของการติดตามข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐ ไม่สามารถเรียกร้องความเป็นธรรม ขาดโอกาสในการเข้าถึงการทำงานของภาครัฐ ไม่มีความกล้าหาญและเกรงกลัวปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง ดังตัวอย่างเหตุผลที่ได้แสดงไว้ในแบบสอบถามดังต่อไปนี้

“ฉันคิดว่าข้อเสนอแนะของฉันไม่ดีเท่าที่ควร และฉันยังไม่มีประสบการณ์มากพอที่จะแสดงความคิดเห็น จึงเป็นเรื่องยากสำหรับฉัน”

นักเรียนคนที่ 1

“ฉันไม่ได้สนใจข่าวสารจากภาครัฐเท่าที่ควรและไม่ได้แจ้งให้ผู้อื่นทราบด้วย เพราะตนเองมีความรู้แค่พื้นฐานที่ควรรู้ เนื้อหาบางส่วนไม่ได้มีความสำคัญกับตนมากขนาดนั้น”

นักเรียนคนที่ 2

“ผู้ใหญ่มักจะไม่รับฟังเสียงของเด็กในการแก้ปัญหา พวกเราเป็นเด็กเป็นเพียงเสียงเล็ก ๆ จึงทำให้ไม่สามารถเรียกร้องความเป็นธรรมได้”

นักเรียนคนที่ 3

“ฉันไม่สามารถช่วยเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมในสังคมได้ เนื่องจากมีความรู้ไม่มากพอ”

นักเรียนคนที่ 4

“ฉันไม่มีโอกาสและไม่กล้าที่จะติดต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ เพราะประเทศไทยยังใช้ระบบอาวุโสจึงมีความเกรงกลัวการพูดหรือกระทำการอะไรผิดพลาดไป”

นักเรียนคนที่ 5

“ฉันยังเด็กเกินไป การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐเป็นเรื่องที่ยังไม่สะดวกเท่ากับให้ผู้ปกครองติดต่อให้ อีกทั้งยังไม่มีความกล้าหาญมากพอ และเกรงกลัวปัญหาที่จะตามมา”

นักเรียนคนที่ 6

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงบรรยายและใช้วิธีการศึกษาแบบสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 จำนวน 428 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ดังนี้ 1) สุ่มตัวอย่างประชากรโรงเรียน ได้จำนวนประชากรโรงเรียนทั้งสิ้น 17 โรงเรียน 2) สุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียน ได้ประชากรนักเรียน จำนวน 510 คน แบ่งออกเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 15 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 15 คน ทั้งนี้ การวิจัยในครั้งนี้จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดจำนวน 400 คน และเพื่อให้อัตราการตอบกลับเป็นไปตามการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงได้ส่งแบบสอบถามไปจำนวน 510 ฉบับ และได้ตอบกลับคืนมาจำนวน 428 ฉบับ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ จำนวน 76 ข้อ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.85 มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.80 มีระดับที่จำแนกได้ดี และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.97 มีระดับความเชื่อมั่นสูง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1.1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 นักเรียนมีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบโดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นพฤติกรรมฉันทันไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด เพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล นักเรียนมีอยู่ในระดับมากที่สุด

1.1.2 นักเรียนมีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมในอยู่ในระดับมากทุกคุณลักษณะ โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ฉันทันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียน

1.1.3 นักเรียนมีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมโดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ฉันทันจะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ยกเว้นฉันทันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และฉันทันเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน นักเรียนมีอยู่ในระดับน้อย

1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุที่นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยอยู่ในระดับน้อย

นักเรียนมัธยมศึกษาได้แสดงเหตุผลที่ตนมีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย ดังนี้

1.2.1 พฤติกรรมฉันทันติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม เหตุผลสำคัญ คือ เข้าใจว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ไม่เห็นถึงความสำคัญที่มีต่อตนเอง และเป็นเรื่องที่ยุ่งยากเกินไปสำหรับเด็ก

1.2.2 พฤติกรรมฉันทันเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน เหตุผลสำคัญ คือ ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะเสนอแนะ ขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเด็ก ไม่ใช่หน้าที่ของตน

2. อภิปรายผลการวิจัย

ผลของการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาทราบว่าตนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องมาจากการจัดการศึกษาของประเทศไทยได้กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) นักเรียนจึงได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย และรับรู้ถึงวิธีการประพฤติปฏิบัติเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์ พรพุทธิพงศ์ และคณะ (2558) ที่พบว่า ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง และด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดีโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเป็นไปตามงานวิจัยของประภัสสร ไพบุลย์ฐิติพรชัย (2553) ที่พบว่า นักเรียนระดับ ปวช.1-3 มีความเป็นพลเมืองดีอยู่ในระดับสูง

ทั้งนี้สามารถอภิปรายคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในรายด้านได้ดังต่อไปนี้

2.1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบตามการรับรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในระดับมากเป็นลำดับที่หนึ่ง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมจากสถาบันทางสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา ตามที่สุนันท์ พรหมประกอบ (2546: 17) ได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และได้พบปะเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ ตลอดจนการได้รับการฝึกฝนทักษะชีวิตและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โรงเรียนจึงเป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเด็ก เพื่อให้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อการพัฒนาตนให้เป็นผู้มีทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อและไม่ขัดต่อกฎระเบียบของสังคม และ

สอดคล้องงานวิจัยของสุวรรณ มีทองคำ และคณะ (2551: 135) ที่พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโดยนำคุณธรรม จริยธรรมมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของโรงเรียน มีการกำหนดมาตรการในการปลูกฝังจริยธรรมด้านความรับผิดชอบโรงเรียนด้วยการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในการเรียน การสอน จัดกิจกรรมพัฒนาความรับผิดชอบตามบริบทของโรงเรียน ตลอดจนประสานความร่วมมือจาก ผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ด้วยเหตุนี้ นักเรียนจึงมีการรับรู้ ว่าตนมีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมฉันทปฏิบัติ ตามหน้าที่ และรักษาสีทิวของตน และฉันไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการ รบกวนผู้อื่น ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของคนในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย อันจะส่งผลทำให้สมาชิกใน สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพงษ์ จิตระดับ สุอังควาทิน (2547) ที่พบว่า การที่แต่ละบุคคลจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีคุณลักษณะของการรู้จักสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกสาธารณะในการเมือง ระบอบประชาธิปไตย และเป็นไปตามลำดับขั้นพัฒนาการของ Havighurst, 1972 อ้างถึงใน สุรางค์ คุ้มตระกูล (2556: 92-93) ที่กล่าวว่า วัยรุ่นในช่วงอายุ 12 - 18 ปี จะมีการพัฒนาทักษะทางเชาวน์ ปัญญาและความคิดรวบยอดต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกของชุมชนที่มีสมรรถภาพ และมีความ ต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

ในส่วนพฤติกรรมฉันทไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดเพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล นักเรียนมี ค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลได้กำหนดให้ปัญหายาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติ และได้มอบนโยบายให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติด ดังที่ สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม (2545: 5) ได้จัดทำคู่มือการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ซึ่งได้อธิบายถึงยุทธศาสตร์ แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตลอดจนแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อเป็นประโยชน์ ในการควบคุมและหยุดยั้งปัญหายาเสพติดในนักเรียน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะ ดังกล่าวอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของพิสมัย กอบบุญวดี (2546: 61) ได้ศึกษา พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษากลุ่มโรงเรียนราชวินิต กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดอยู่ในระดับต่ำ และงานวิจัย ของประภาศรี ทรัพย์ธนบุรณ์ (2546) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมป้องกันสารเสพติดของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลายมีพฤติกรรมการป้องกันสารเสพติดอยู่ในระดับดี และเป็นไปตามที่งานวิจัยของ ศศิประภา สุขแจ่ม (2551: 70) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมในการป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดสระแก้ว พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดอยู่ในระดับสูง

2.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม

คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมตามการรับรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับมากเป็นลำดับที่สอง สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยเกี่ยวกับหลักการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่เป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย ดังที่ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2548: 1-3) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องยืนยันว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ฉะนั้นจึงเป็นความชอบธรรมโดยสมบูรณ์ที่ประชาชนต้องมีสิทธิ มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในวิถีทางและกติกาแห่งบ้านเมืองของตน และสอดคล้องกับเอควิวท์ ณ กลาง (2541: 62) ที่กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันของคนในประเทศที่ถือหลักความเท่าเทียม หลักหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการใช้สิทธิใช้เสียงเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันอย่างเสมอภาค ดังนั้นทุกคนจึงต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในวิถีชีวิตร่วมกัน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายพฤติกรรมพบว่า พฤติกรรมฉันทสิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียนนั้นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยอาจเป็นผลมาจากโรงเรียนเป็นพื้นที่จำลองรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักเรียนเป็นอย่างมาก การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียนจึงเป็นสิ่งที่นักเรียนได้แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมตามวิถีประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ดังที่สุวรรณ มีทองคำและคณะ (2551: 107) ได้กล่าวว่า กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้นักเรียนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เช่น กิจกรรมการเลือกตั้งประธานและคณะกรรมการนักเรียน หัวหน้าห้อง หัวหน้าคณะสี รมรงค์ส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของสมาคมการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติหรือ ICCS , 2554 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณีและศุภานัน สหิทธิเลิศ (2556: 74-84) ที่กล่าวว่า นักเรียนไทยมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมการเมืองภายในโรงเรียนของตนสูงกว่าค่าเฉลี่ย ICCS ได้แก่ ใช้สิทธิลงคะแนนเลือกผู้แทนระดับชั้นหรือผู้แทนสภาโรงเรียน มีส่วนในการอภิปรายในที่ประชุมนักเรียน มีส่วนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการของโรงเรียน ซึ่งผลการศึกษาของ ICCS ดังกล่าวมีความแตกต่างจากผลงานวิจัยของสุริยเดว ทรีปาตี, 2549 อ้างถึงในเกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551: 291) ที่

พบว่า เยาวชนไทยประเมินตนเองว่ามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนน้อยที่สุด และเป็นไปตามที่สุริยเดว ทรีปาตี และคณะ (2556) พบว่า พลังชุมชนในเยาวชนค่อนข้างอ่อนแอ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญประโยชน์ และประเด็นนี้ได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่นักเรียนไม่ให้ความสำคัญหรือทุ่มเทเวลาให้กับด้านการเรียนจนไม่มีเวลาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชุมชน ดังที่งานวิจัยของรัฐศิริรินทร์ ว่างานนท์ (2554: 112-113) พบว่า เยาวชนบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมขาดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ ขาดความรับผิดชอบ ทำงานไม่จริงจัง ขาดความต่อเนื่อง สาเหตุมาจากเยาวชนไม่มีเวลาทำกิจกรรมหรือไม่เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งครอบครัวยังไม่สนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากต้องการให้เยาวชนมุ่งเน้นด้านการเรียนเป็นหลัก ไม่ต้องการให้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกเวลาเรียน ทำให้เยาวชนขาดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม ขาดโอกาสในการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองและไม่ได้รับการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าคุณลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย การส่งเสริมและเตรียมความพร้อมนักเรียนไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ประเทศชาติประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะอันเหมาะสมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2.3 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม

คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับมากเป็นลำดับที่สาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณลักษณะดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสามารถในการประเมิน วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง และความสามารถในการสืบค้นสาเหตุของปัญหาและการจัดทำกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น การที่นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมน้อยกว่าคุณลักษณะของพลเมืองในด้านอื่น ๆ นั้นสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจและการเมือง จึงทำให้ไม่มีข้อมูลเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อแก้ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นไปตามงานวิจัยของสมาคมการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติ หรือ ICCS, 2554 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณี และศุภานัน สิริพิเลิศ (2556: 74-84) ที่พบว่า นักเรียนในหลายประเทศรวมถึงนักเรียนไทยไม่มีความรู้เรื่องความเป็นพลเมืองเกี่ยวกับการนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ด้วยการประเมินหรือตัดสินความถูกต้องของนโยบาย การปฏิบัติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ได้

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม พบว่าพฤติกรรมนี้จะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องถึงแม้บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม และฉันทิมนั่นหลักคุณธรรม

และจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน แสดงให้เห็นว่านักเรียนได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนตามกฎหมายกฎระเบียบ และกติกาสังคม เป็นผู้ที่มีความแน่วแน่และยึดมั่นในการปฏิบัติตนบนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามที่ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน และคณะ (2554: 90) ได้กล่าวไว้ว่า นักเรียนควรเป็นผู้มีขันติธรรม มีสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการทำสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าจะเป็นการทวนกระแสสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดของ Davis, Gregory and Riley (2002) ที่กล่าวว่า พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจะต้องปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และสามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้ และงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547) ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทยที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เคารพสิทธิส่วนบุคคล เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเป็นผู้เคารพและยึดมั่นในความถูกต้อง

นอกจากนี้พฤติกรรมในด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมที่นักเรียนมีอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ พฤติกรรมฉันทติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน เพื่อสอบถามปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และฉันทเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนให้ความสำคัญกับการมุ่งเน้นแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมน้อย อย่างไรก็ตามนักเรียนได้ให้เหตุผลที่ตนมีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมนั้นเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ และตนไม่มีความรู้เพียงพอที่จะให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นไปตามที่ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2553) ที่กล่าวไว้ว่า นักเรียนอยู่ในช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ที่กำลังแสวงหาความเป็นตัวของตัวเองและต้องเรียนรู้ปรับตัวกับการจัดการกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ จึงอาจมองตนเองว่ายังมีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขปัญหาในชีวิตของตนได้ไม่ตีมากนักเมื่อเทียบกับวัยผู้ใหญ่ จากเหตุผลที่นักเรียนระบุไว้ทำให้เห็นว่า นักเรียนมีลักษณะเพิกเฉยต่อปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมโดยมอบหมายการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ ดำเนินการแทนตน ดังนั้นการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และตระหนักถึงความสำคัญของบทบาท หน้าที่ของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของสังคมที่จะต้องมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับนักเรียนเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะ 3 ประเด็น คือ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังคมศึกษา และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร

1.1 ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของนักเรียน และบุคลากรภายในโรงเรียนตามกระบวนการประชาธิปไตย

1.2 ควรกำหนดนโยบายของโรงเรียนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาให้ชัดเจนอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรกำหนดนโยบายที่เสริมสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยร่วมกับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังคมศึกษา

2.1 จากผลการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาพบว่า นักเรียนมัศึกษามีคุณลักษณะด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมน้อยกว่าคุณลักษณะของพลเมืองในด้านอื่น ๆ ดังนั้นครูจึงควรออกแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นต่อไป เช่น การนำประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคมมาให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไข เป็นต้น

2.2 ควรนำคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไปบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดหน่วยงาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาต่อไป

3.2 ควรศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัศึกษากับตัวแปรอื่น ๆ เช่น เพศ ภูมิภาคหลังครอบครัว เป็นต้น เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อระดับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

3.3 ควรมีการศึกษา การพัฒนารูปแบบการสอน วิธีสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมที่จะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาอันจะเป็นประโยชน์ต่อครูในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมการ

เรียนการสอนเพื่อปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.4 ควรมีการใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบในหลากหลายมิติและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ กลุ่มวิจัยพัฒนาการเรียนรู้อ. (2540). **การศึกษาศักยภาพของเด็กไทย ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2540)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2554). "เหลียวหลังแลหน้าสังคมเศรษฐกิจไทย: วิฤตการณ์ของปัญหาและทางออก." *The Journal of the Royal Institute of Thailand* 36 (กรกฎาคม - กันยายน): 388-390.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). **คุณลักษณะสำคัญที่พึงประสงค์ของคนไทยตามแต่ละช่วงวัย**. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. (2551). "แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษา กลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสาธารณะ." ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เปิดขอบฟ้าคุณธรรมจริยธรรม**, 289-296. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม).
- คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี. (2553). **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 - 2561**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- จุฬารัตน เต็มผล. (2559). **เยาวชนกับการมีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2545). **คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลโลก: การบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ตามแนวทางรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชุติมา ไชยสิทธิ์. (2554). "การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย." *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). "บทบาทของการพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เพื่อประชาธิปไตยที่ยั่งยืน." **เอกสารในการสัมมนาเรื่องบทบาทของการพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เพื่อประชาธิปไตยที่ยั่งยืน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ไทย-เยอรมนี จัดโดยคณะรัฐศาสตร์**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ สถาบันพระปกเกล้า และ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ณ โรงแรมสยามซิตี, 7 กุมภาพันธ์.

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชวดี แสงมเหหมัด. (2555). **ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (citizenship in Thailand)**. เข้าถึงเมื่อ 21 เมษายน 2560. เข้าถึงได้จาก

http://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_452.pdf

ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนี เมริโอ และ รัชวดี แสงมเหหมัด. (2557). **พลเมืองไทย : การสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ :: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ทิพย์พพร ตันตีสุนทร. (2554). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). **แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง**. นนทบุรี: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2556). **ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ธีระพงษ์ วงษ์นา. (2557). "ความเป็นธรรม หลากมิติ หลายมุมมอง สู่ดัชนีชี้วัดทางสังคม." **วารสารธรรมศาสตร์** 33, 2: 131-150.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2553). **รากฐานประชาธิปไตย**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). **การพัฒนาการทำวิทยานิพนธ์**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประภัสสร ไพบูลย์ฐิติพรชัย. (2553). "ความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนพาณิชย์การบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี." **หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร**.

ประภาศรี ทรัพย์ธนบูรณ์. (2546). "ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมป้องกันสารเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร." **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.พับลิเคชันส์ จำกัด.

ผกา สัตยธรรม. (2556). **การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2549). **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิสมัย กอบบุญวดี. (2546). "พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มโรงเรียนราชวินิต กรุงเทพมหานคร." **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏจันทรเกษม**.

- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และคณะ. (2554). **CCPR กรอบคิดใหม่ทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2548). "การเมืองภาคประชาชน." เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า.
- ฟ้าดาว คงนคร. (2556). **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท (Friedrich – Ebert- Stiftung: FES) และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). **กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อ สร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย = Conceptual framework for Thai democratic citizenship education curriculum**. กรุงเทพฯ: เทคนิค อิมเมจ จำกัด.
- ยุวรี ผลพันธิน. (2551). "การวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- รสสุคนธ์ มกรมณี และศุภานัน สิริเลิศ. (2556). "พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนใน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา." **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวน สุนันทา** 5, (1): 74-84.
- รัฐศิริรินทร์ ว่างานนท์. (2554). **รายงานการศึกษาแนวทางการสร้างเสริมสำนักความเป็นพลเมืองแก่ เยาวชน**. กรุงเทพฯ: สำนักแผนพัฒนาการเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบัน พระปกเกล้า.
- ลิขิต กาญจนามรณ. (2548). **จิตวิทยาการศึกษา : จิตวิทยาประยุกต์เพื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2553). **การเมืองการปกครองของไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วลัย พานิช. (2542). **ความเป็นพลเมืองดีในวิชาสังคมศึกษา การวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษา ประมวลบทความการเรียนการสอนและการวิจัยระดับมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2549). "หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทยและ พลเมืองโลก: บทบาทสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม." ใน **ประมวลบทความ เรื่อง หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรตามแนวปฏิรูปการศึกษา**, 118-139. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วสันต์ พรพุทธิพงษ์ และคณะ. (2558). "การรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร."

Veridian E Journal, Silpakorn University 8, 1 (มกราคม - เมษายน 2558): 1331-1339.

วิชัย ต้นศิริ. (2556). **ความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมธรรมาธิปไตย**. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

วินิจ ผาเจริญ. (2561). "คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้." **วารสาร "ศึกษาศาสตร์ มจร" คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา**
มกุฏราชวิทยาลัย 6, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561): 148-161.

วิสิฐ ดันตีสุนทร และคณะ. (2550). **ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2493 – 2548**. กรุงเทพฯ: กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ.

เวสาลี ชาตีสุทธิพันธ์. (2550). "การพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบริการเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ
สาธารณะของนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจระดับปริญญาบัณฑิต." **วิทยานิพนธ์ปริญญา**
บัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2550). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง**. เข้าถึง
เมื่อ 18 พฤศจิกายน 2561. เข้าถึงได้จาก <http://gg.gg/egqbn>

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2540). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (2553). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม 2) วัยรุ่น-วัยสูงอายุ**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศศิประภา สุขแจ่ม. (2551). "พฤติกรรมในการป้องกันยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของ
องค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดสระแก้ว." **หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตร**
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครอง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศิริชัย กาญจนวาสี ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุขโข. (2555). **การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสม**
สำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2558). **การสร้างสำนักพลเมือง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. (2544). "ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อความเป็นพลเมือง (Civic
Education)." ใน **การประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 2 การมีส่วนร่วมของ**
ประชาชน ความยั่งยืนของประชาธิปไตย, 87-120. นนทบุรี: หจก.ธรรมกมลการพิมพ์.

_____. (2556). **คู่มือการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาและงบประมาณสำหรับท้องถิ่น**.

- กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- สมพงษ์ จิตระดับ สุอังควาทิน. (2547). **รายงานคุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สายชล สัตยานุรักษ์ และทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (2555). "วิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย." ใน **เอกสารสรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย**, 4. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2558). **คู่มือพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย สำหรับครูสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบบล็อกและการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). **พลเมืองในระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร. (2561). **สารสนเทศทางการศึกษาประจำปี 2561 ศรจ. กทม.** เข้าถึงเมื่อ 12 มิถุนายน 2560. เข้าถึงได้จาก https://drive.google.com/file/d/15rUha1IOXo_mneyln1TONebE9tSZuFsD/view
- สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. (2545). **การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2557ก). **Civic Education พลังเยาวชน พลังพลเมือง: การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2557ข). **แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุนันท์ พรหมประกอบ. (2546). "ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมของ

นักศึกษาอาชีวศึกษา." หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาครอบครัวและสังคม) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี

สุรางค์ โค้วตระกูล. (2544). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2556). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยเดว ทรีปาตี และคณะ. (2556). "โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาเครื่องมือแบบสำรวจต้นทุนชีวิตของเยาวชนไทย." **วารสารกุมารเวชศาสตร์** 52, 1 (มกราคม-มีนาคม 2556): 36-42.

สุวรรณ มีทองคำ และคณะ. (2551). **จริยธรรมและการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3**. นนทบุรี: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2556). **โลกเปลี่ยน ไทยปรับ**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.

สุวิมล จุลวานิช. (2548). "ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อบุคคล." ใน **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม**, 35-74. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541). "ความอยู่รอดของสังคมไทยกับการพัฒนาวินัยและสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย." ใน **เอกสารคำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย**, 59-90. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). **การเมืองภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ภาษาอังกฤษ

Abowitz, K. K., & Harnish, J. (2006). "Contemporary discourses of citizenship." **Review of Educational Research** 76, 4: 653-690.

Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement . (2008). **2006 Civic and Political Health of the Nation**. Accessed April 30, 2017. Available from http://www.civicyouth.org/2006-civic-and-political-health-of-the-nation/?cat_id=0

Cogan, J., & Derricott, R. (2000). **Citizenship for the 21st century: An international perspective on education**. London: Kogan page.

Cogan, J. J. (1997). **Multidimensional citizenship: educational policy for the 21st century: An executive summary of the citizenship education policy study project**: University of Minnesota.

Davies, I., Gregory, I., & Riley, S. (2002). **Good citizenship and educational provision**: Routledge.

Galston, W. A. (1991). **Liberal purposes: Goods, virtues, and diversity in the liberal**

state: Cambridge University Press.

Hébert, Y. M., & Sears, A. (2001). **Citizenship education:** Citeseer.

Karen L. Hinton. (2010). **Self Responsibility and Social Responsibility.** Accessed May 5, 2017. Available from <http://www.unce.unr.edu/publications/files/cy/other/fs9396.pdf>

McClosky, H. and the others. (1968). "Political participation." **International Encyclopedia of the Social Science** 12: 252-265.

Milbrath, L. W. (1965). **Political participation: How and why do people get involved in politics?.** Chicaco: Rand Mc.Nally&Company.

Portney, K. E., Niemi, R. G., & Eichenberg, R. C. (2009). *Gender differences in political and civic engagement among young people.* Paper presented at the APSA 2009 Toronto Meeting Paper.

Rothwell, N., & Turcotte, M. (2006). **The Influence of Education on Civic Engagement: Differences across Canada's Rural-urban Spectrum:** Statistics Canada.

Self, J. (2005). **Civic Responsibility.** Accessed 2017, 1 May. Available from <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=11>

Social guide. (2013). **Social justice.** Accessed 2017, 5 May. Available from <http://www.sociologyguide.com/weaker-section-and-minorities/Social-justice.php>

Weeks, D. C. (1998). **Cultivating a caring community.** NSEE Quarterly.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). "What kind of citizen? The politics of educating for democracy. **American Educating Research Journal** 41, 2: 237 - 269.

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญให้สัมภาษณ์ข้อมูลคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ อาจารย์ประจำสถาบันสิทธิมนุษยชน
และสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

1. ดร.วัฒนา อัครพานิช อดีตอาจารย์ประจำโปรแกรมวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
2. อาจารย์ ดร.วรุฒิ สุภาพ อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาการทางการศึกษา
และการจัดการเรียนรู้ (วิทยาการเรียนรู้
สังคมศึกษา) ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ดร.ฐากร สิทธิโชค อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Opened-ended) จำนวน 5 ข้อ

3. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

3.1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบบประชาธิปไตย มีลักษณะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รวมไปถึงการเป็นผู้มีจิตใจที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม

3.2 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ หมายถึง สมาชิกของชุมชนหรือรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเองและสังคมอย่างตระหนักถึงผลอันเกิดจากการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของตน โดยไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

3.3 พลเมืองที่มีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนหรือรัฐที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะกับภาครัฐด้วยความสมัครใจตามสิทธิอันชอบธรรมในฐานะของการเป็นพลเมือง โดยคาดหวังว่าผลที่ได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วมมากกว่าส่วนตน

3.4 พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมทางสังคม หมายถึง สมาชิกของชุมชนหรือรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ โดยยึดถือหลักในการปฏิบัติบนความถูกต้อง ความยุติธรรม และความเป็นธรรม เพื่อให้ทุกคนในสังคมได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกันตามความเหมาะสม

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญเป็นอย่างสูง

นางสาวอัจฉรา อยุทศิริกุล

ผู้วิจัย

**คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา
ตามทรรศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย**

1. ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

1.1 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและ
ครอบครัวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.2 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.3 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.4 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.5 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างไร

.....

.....

.....

2. ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม

2.1 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม

3.1 ท่านคิดว่านักเรียนมัธยมศึกษาควรปฏิบัติตนด้านการเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยนอกเหนือจากคำถามข้างต้น

.....

.....

.....

(ตัวอย่าง)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ตามการรับรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาในด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม โดยผลที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย เอื้อประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ วางแผนการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา และเป็นแนวทางสำคัญสำหรับครูผู้สอนในการออกแบบปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ (checklist) จำนวน 2 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ (rating scale) ได้แก่ มากที่สุด มาก น้อย น้อยที่สุด จำนวน 76 ข้อ

ตอนที่ 3 สอบถามเหตุผลประกอบด้านที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในแต่ละด้านที่อยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด มีลักษณะเป็นแบบเติมข้อความและให้เหตุผลประกอบ จำนวน 3 ข้อ

2. ขอความกรุณาและความร่วมมือนักเรียนใช้ดุลยพินิจตอบคำถามตามความเป็นจริง การแสดงความคิดเห็นในแต่ละข้อไม่มีคำตอบที่ ถูก หรือ ผิด ผลการตอบของนักเรียนจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอรับรองว่าข้อมูลการตอบของนักเรียนจะถูกปกปิดเป็นความลับ ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการเรียนของนักเรียน

3. ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือนักเรียนตอบแบบสอบถามให้ครบถ้วน และโปรดส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัยเมื่อเสร็จสิ้นแล้ว ทั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณนักเรียนทุกคนที่ให้ความร่วมมือและเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

นางสาวอัจฉรา อยุทศิริกุล

นักศึกษาปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสถานภาพจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ 1.1 ชาย 1.2 หญิง
2. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา 2.1 มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 2.2 มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

ตอนที่ 2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับลักษณะของนักเรียนมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว

ระดับการปฏิบัติตนตามลักษณะของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีดังนี้

- 4 หมายถึง นักเรียนมีการปฏิบัติตนอยู่ในระดับมากที่สุด
- 3 หมายถึง นักเรียนมีการปฏิบัติตนอยู่ในระดับมาก
- 2 หมายถึง นักเรียนมีการปฏิบัติตนอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง นักเรียนมีการปฏิบัติตนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	ระดับ			
		4	3	2	1
	คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ				
35	ฉันอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน				
37	ฉันแจ้งผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ทราบเมื่อพบเห็นบุคคลที่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อชุมชน				
46	ฉันเคารพและปฏิบัติตนตามกฎหมายของบ้านเมืองอย่างมีวิจารณญาณ				
	คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม				
54	ฉันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการสภานักเรียนของโรงเรียน				
59	ฉันสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารที่ประกาศจากหน่วยงานภาครัฐ				
62	ฉันเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ				
	คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม				
65	ฉันเอาใจใส่ติดตามและค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม				
68	ฉันตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ หรือช่องทางอื่น ๆ ที่สามารถทำได้				
76	ฉันจะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้บุคคลอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม				

ตอนที่ 3 เหตุผลประกอบด้านที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียน
มัธยมศึกษาในแต่ละด้านที่อยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด

คำชี้แจง ให้นักเรียนนำคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยในข้อคำถามจากตอนที่ 2
ที่มีอยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด มาเติมลงในข้อคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถี
ประชาธิปไตยในแต่ละด้าน พร้อมทั้งระบุเหตุผลที่นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถี
ประชาธิปไตยในข้อดังกล่าวอยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด

1. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่ฉันมี
การปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด
คือ ข้อที่ เพราะ.....
.....
.....
.....
.....
2. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมที่ฉันมีการปฏิบัติ
อยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด
คือ ข้อที่ เพราะ.....
.....
.....
.....
.....
3. คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมที่ฉัน
มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด
คือ ข้อที่ เพราะ.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ง
คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางที่ 11 แสดงผลการวิเคราะห์การประเมินแบบสอบถามการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปล ความหมาย	ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปลความหมาย
	1	2	3				1	2	3		
1	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	27	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม
2	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	28	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
3	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	29	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม
4	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	30	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
5	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	31	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
6	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	32	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
7	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	33	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
8	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	34	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
9	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	35	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
10	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	36	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
11	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	37	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
12	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	38	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
13	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	39	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
14	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	40	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
15	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	41	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
16	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	42	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
17	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	43	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
18	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม	44	+1	0	+1	0.67	เหมาะสม
19	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	45	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม
20	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	46	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม
21	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	47	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
22	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	48	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
23	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	49	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
24	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	50	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
25	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	51	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
26	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	52	+1	+1	+1	1	เหมาะสม

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปล ความหมาย	ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปลความหมาย
	1	2	3				1	2	3		
53	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	65	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
54	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	66	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
55	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	67	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
56	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	68	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
57	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	69	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
58	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	70	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
59	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	71	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
60	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	72	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
61	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	73	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
62	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	74	+1	+1	+1	1	เหมาะสม
63	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม	75	0	+1	+1	0.67	เหมาะสม
64	+1	+1	+1	1	เหมาะสม	76	+1	+1	+1	1	เหมาะสม

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการศึกษา
คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา

ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม					
การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา					
ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
1	0.41	27	0.74	53	0.57
2	0.55	28	0.48	54	0.56
3	0.43	29	0.60	55	0.75
4	0.51	30	0.52	56	0.64
5	0.45	31	0.68	57	0.69
6	0.63	32	0.64	58	0.64
7	0.53	33	0.35	59	0.60
8	0.62	34	0.51	60	0.62
9	0.48	35	0.52	61	0.63
10	0.33	36	0.54	62	0.77
11	0.49	37	0.61	63	0.69
12	0.50	38	0.65	64	0.78
13	0.55	39	0.31	65	0.77
14	0.25	40	0.39	66	0.64
15	0.60	41	0.45	67	0.83
16	0.47	42	0.42	68	0.65
17	0.58	43	0.56	69	0.54
18	0.39	44	0.54	70	0.65
19	0.29	45	0.43	71	0.58
20	0.71	46	0.46	72	0.63
21	0.48	47	0.34	73	0.64
22	0.36	48	0.39	74	0.65
23	0.55	49	0.52	75	0.50
24	0.63	50	0.66	76	0.45
25	0.35	51	0.48		
26	0.32	52	0.46		
ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97					

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	อัจฉรา อยุทศิริกุล
วัน เดือน ปี เกิด	18 กุมภาพันธ์ 2533
สถานที่เกิด	นครปฐม
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2544 สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา โรงเรียนอนุบาลสุธีธร จังหวัดนครปฐม ปีการศึกษา 2550 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา โรงเรียนสาริตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา ปีการศึกษา 2555 สำเร็จการศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2561 สำเร็จการศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนวิชาสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตร และวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	22/150 หมู่ 4 ตำบลธรรมศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
ผลงานตีพิมพ์	อัจฉรา อยุทศิริกุล และชัยรัตน์ โตศิลา. (2562). "การศึกษาคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา." การ ประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติครั้งที่ 15 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 6 (กระบวนทัศน์เชิงสร้างสรรค์เพื่อมุ่งสู่ความเป็นสากลทางการศึกษา)The 6th International Conference on Education (ICE 2019) and The 15th National Conference "Creative Paradigms towards Internationalizing Education" โดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร ณ ห้องประชุมหลวงพ่อวัดไร่จิงอุปกณ์ณ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม, 22 มิถุนายน.